

РУСИН

**Юбілуюча русиністка –
доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.**



**Не забуде на благореченого
владыку – ТгДр. Василя ГОПКА
(21. 4. 1904 – 29. 7. 1976)**

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXIV, č. 3 / 2014

КУЛЬТУРНО-ХРИСТИАНСКИЙ ЧАСОПИС





• Директорка в тім часі новоствореного самостатного Інституту русинського языка і культури на Пряшівській університеті в Пряшові ПгДр. А. Плішкова, ПгД. (третья зліва) взяла участь 2. 9. 2008 на отворіню першої ОШ із русинським языком навчання, а то ОШ Анатолия Кралицького у Чабинах, окрес Міджілабірці. Окрем інших, на святочнім отворіню были: (зліва) Мгр. В. Падяк, к. н., Мгр. Ш. Сухий, тогдышній староста села Інж. М. Шковран, директорка і учителька школы ПаедДр. М. Яскова і о. Мгр. М. Ясик. Фотка: А. З.



• В році 2007 у Кракові ся одбыв 3. Міджінародный конгрес русинського языка, до приправ якого было заангажоване тогдышне Одділіня русинського языка і культури Інституту регіональних і народностных штудій Пряшівської університеты. Председкынёв програмового wyboru конгресу была Анна Плішкова а єднов з реферуєчих Кветослава Копорова (вправо). На конгресі были уділены Плакеты св. Кіріла і Мефодія за розвой русинського языка, які спонзоровав, подобно як і многы інші оцініня і проекти в сфері русинської культури і школства, канадський філантроп з русинським корінєм Штефан Чепя. Фотка: А. З.

Юбілуюча русиністка (Доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.)

Єдним з основних знаків народних рухів народів без властного штату є визначна, ба аж домінантна роль культурних активістів. Таки активісти – з рядів інтелігенції, суть тіпичним знаком рухів бесштатных народів без огляду на то, ці проходили в 19. або в 20. століттю. Карпатські Русини – ведно з Фрізами, Каталанцями, Кашубами, Лужицькими Сербами і другими – суть єдним з многих европейских народів без властного штату. Зато не дивно, же не штат, але якраз народна інтелігенція од революції в році 1989 і паду комунізму має заслугу на ревіталізації карпатських Русинів як самостатного народа.

Таксамо интересным може быти порівняня з рухом других бесштатных народів. Карпатські Русини суть унікатны в тім, же до процесу їх народного возроджіння было запоеных незвычайно много жен. У бівшости країн, в котрых карпатські Русини жыють (Польша, Словакія, Україна, Румунія, докінця і в русинській діаспорі в Сербії, Хорватії і США), жены были на ведучих позиціях і помагали визначовати путь, по якій народный рух ся мав дале розвивати. Єднов з таких выразных особенностей сучасной карпаторусиньской народной інтелігенції є Анна Плішкова зо Словакії.

Анна Плішкова ся до ведучой позиції карпатських Русинів діставала лем поступно, хоць попозераючи ся до минулости, мож бы было повісти, же така еволюція была природным процесом. Народила ся 27. юна 1964 в малім місті Снина до родини, генерації котрой жыли в близкім селі Пыхні. Якраз в Пыхнях, де жыли переважно карпатські Русини, мала Аня выходила першых пять клас основной школы. Далшу освіту здобывала в Снині, офіціално в своїм роднім місті, яке од Пыхонь є лем шість кілометрів далеко, де денно ходила на другий ступінь основной школы і до середнєй школы – гімназії. То значить, же Аня уж од молодости была виховлєвана родічами і шыршов родинов під впливом русиньского языка і культури.

Тот факт але не значить, же выростала в дотыку лем з єдиным языком або єднов культуров. Наспак, офіціално ся народила в штаті, який ся звав (аж до року 1993) Чехословакія, а хоць урядным языком в Снині, де ходила сім років до школы, був словацький, фактічно *lingua franca*, т. є. языком дорозуміваня і каждоденной комунікації, жытельства того міста був переходный западославянсько-выходославянський діалект, званий сотацький. Наконєць, і єй формалне школованя было языковым комплексом: навчалным языком в основній і середній школі був літературный український і словацький, а попритім ся выжадовало, жебы школярі ся повинно учіли російський а іщі далший чужій язык (в єй припаді то був німецький). Таки богаты языковы знаня были тіпичны про переважну часть карпаторусиньских дітей, котры выростали в повойновій северовыходній Чехословакії.

Окрем языковой комплексности, про даный регіон був призначным і вопрос народной ідентічности. Штат выжадовав, жебы каждый обчан мав у легітімації записану народность. В тім часі были выштыки Русини в комуністичній Чехословакії означованы за Українців (на советський способ). Зато і Анна Плішкова ся стала членков української народностной меншыны в Чехословакії. Интересовали єй языки, зато не было чудным, кідь на высокій школі – Філософічний факулті Універсіты Павла Йозефа Шафарика в Пряшові (1982 – 1987) собі выбрала штудовати шпеціалізацію словацький і український язык і література, і кідь єй першов работов по скінчіню високой школы ся стала редакторська робота (1987 – 1990) в чехословацькій українській редакції тыжденника „Нове життя“. Треба припомнянути, же переважну часть жытельства бывшой комуністичной Чехословакії не интересовала їх языкова комплексность ани народна ідентічность, котры были сучастєв їх каждоденного жывота. Їх, в обцім, пасівну позицію к даным вопросам, найліпше згорнула сама Аня:

Обсяг

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ: Юбілуюча русиністка (Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.) 1 – 3

Мгр. Гавриіл БЕСКИД: Не забуде на благореченого Владыку Василя (21. 4. 1904 – 29. 7. 1976) 4 – 5

Мгр. Любош РОМАН: Єден із закладаючих членів Русиньской оброды 5 – 7

Мгр. Гавриіл БЕСКИД: Імпульзы к баданю творчости Николая Бескида і їх реалізація 7 – 11

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ: Малоросія, або Україна: евразійський Выход, або европейський Запад? 11 – 13

Іван Штефанець вызвав Україну на узнання Русинів 13

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД.: Бандеровці на северовыході Словакії 14 – 15

Мгр. Петро МЕДВІДЬ: СБУЛО або СФУЛО? 15 – 16

Андрій КОПЧА: Дакус інформацій на 25-ліття Стваришыня Лемків 16 – 18

Богдан ГАМБАЛЬ: На 25-ліття основаня Стваришыня Лемків 18

Мгр. Петра СЕМАНЦОВА, Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: Языкова култура выбранных русиньских масмедій (1) 19 – 23

Святочне отворіня Studium Carpato-Ruthenorum 2014 ... 23 – 24

Причали святу евхарістію з рук митрополиты

– Про рядовых членів того етніка [карпатських Русинів], враховано моєї родини в етапі мого життя зв'язаний з Пыхнями, вопрос їх народної ідентичності з різних причин нігда не был темов дня. Хоць дід, баба, отець, мама передали нам потомкам дідовизну найхарактерістичнішу про нашу етнічність – бісїду, но не споминам собі, жебы колись шпеціфіковали, яка то є бісїда. Дома сьме часом, главно од діда і бабы, чули о „руській“ бісїді, о „руських“ буквях, „руських“ школах, „руських“ людях, „руській“ вірі, но за границями нашого села, кідь по скінчиню п'ятої класи Основной школы в Пыхнях ем до шестой класи стала ходити до недалекой Снины,... од снинських школярів сьме часто на нашу адресу чули, же сьме „Rusnáci“. Тота назва нам... припадала як шось меншецінне.

Анна Плїшкова дале говорить, же хоць ходила до школ, котры ся офіціално звали українськыма, або до клас з українським языком навчання, но „нихто нас нігда не виховлєвав к дакій конкретній народній ідентичности“. Аж в послїдніх річниках середнєй школы, внаслідку дакотрых індіцій, была мотивована, жебы сама собі клала дакотры вопросы: „Чом наш учитель українського языка і літературы свїдомо неговав середнєшкольскы учебники довезены з України, якы сам охарактерізовав як „надміру тяжкы про нас“, і чом намісто того нам давав інформації зрозумїлим языком, росшырены о „містных“ писателїв і інтелектуалїв, о котрых в українських учебниках не было ани рядка? Наслїдком того сьме собі мусили класти дакотры вопросы у звязи з народнов ідентичностєв містного жытельства, хоць одповіді на них не приходили. Фактом было, же ани середня школа з навчанєм українського языка у нас студентів не укрїпила почутя української народної ідентичности. Але ани не выкликала нияку аверзію к українській народности, яку сьме мали пасівно записану в легітимаціях а активнє сьме і практиковали так, же сьме ходили до українських клас основных і середніх школ, што само о собі уж сігналізовало нашу окремішність в словацькїм (точнїше сотацькїм) містськїм контексті Снины.“

Пасівна – а властно і позітивна – фукція української народної ідентичности у карпатських Русинів на Словакії ся зачала спохыбнєвати по нїжній революції в році 1989 – по падї комуністичного режиму в Чехословакії. Часть містної інтелігенції не была згодна з дотеперїшнєв сітуаціов, в якій мож было жыти мултіязычно і узнавати веце народных ідентіт, што было цалком нормальным явом на початках рухів бесштатных народів. Другыма словами, погляд, же дахто може быти сучасно Русиним і Українцєм замінив концепт народных ідентіт, де єдна неговала (вылучовала) другу: або єсь Русин, або єсь Українець, але не єдно і друге.

З тяжков задачов діференціації ся мусила попасовати і Анна Плїшкова в своїй новинарській роботі в редакції тыжденника „Нове життя“, выдаваных „Культурним союзом українських трудящих Чехословаччини“ – культурнов організації з еры комунізму, котра по році 1989 змінила назву на „Союз Русинів-Українців Чехословаччини“. За дакілько місяців зачатком рока 1990 взяла активну участь в процесі народної діференціації як редакторка од-

повідна за двойсторінку українськоязычного „Нового життя“, яка зачала виходити в русиньскім діалекті під назвов „Голос Русинів“. Кідь видаватель того періодіка („Союз Русинів-Українців Чехословаччини“) ся не стотожнив із замірами редакторів одлишыти карпатських Русинів од Українців, Анна Плїшкова і єй троє колегове з редакції мусили одыйти. За нецілий піврік ся стала членков колектіву нової редакції, яка зачала выдавати періодіка Народны новинки і двоймісячник, часопис Русин. Обидва выходили лем в русиньскім языку (тогда некодифікованім). Анна Плїшкова была заступкынєв шефредактора і редакторков Народных новинок і часопису Русин од їх зроду в році 1991 – до року 1998. В тім часі як языкова редакторка редіговала публікації выдаваны організації Русиньска оброда, котра в тім часі была главно культурно-сполоченьсков організації Русинів на Словакії.

Практична новинарська робота в редакції і видавательстві примусила А. Плїшкову вступити до конфронтації з новыма вызовами, зв'язаныма з формованєм літературной нормы русиньского языка на Словакії. В часі, кідь была новинарков і редакторков, брала участь в роботі над Орфографічным словником русиньского языка (1994). В році 1998, кідь уж як високошкольска учителька зачала учіти на нововзникнувшім Одділїню русиньского языка і культуры Інституту народностных штудій і чуджіх языків Пряшівської універзіты, кодифікація языка ся стала іщі важнішов темов. Од того часу єй кар'єра была заміряна прімарно на академічну сферу: дале учіла русиньскый язык на універзіті, а ведно з колегом і ментором доц. ПгДр. Василєм Ябуром, к. н., пізніше і з ПгДр. Кветославов Копоровов, ПгД., выдала серію учебників русиньского языка про основны, середні і высокы школы (позерай ниже публікації ч. 12 – 22). Кулмінаціов єй робот на кодифікації ся стала ревізія літературного русиньского языка вживаного на Словакії, котра мала зачаток у сполуавторьскім выданю ревідованых правил правопису (2005) і орфографічного словника в році 2007 (публікації ч. 17, 18).

Як сьме увели, Анна Плїшкова была тісно пов'язана з русиньським народным возроджінєм на Словакії і брала активну участь в процесі кодифікації языка, зато не дивно, же якраз тот факт ся став центром єй научной роботи. У своїй дізертачній роботі під назвов Списовный язык карпатських Русинів : проблемы становлїня, кодифікації, акцептації і сфер функціонованя, котру написала і обгаїла в році 2006 під веджінєм універзітного професора ПгДр. Яна Дорулі, др. н. зо Славистичного інституту Словацької академії наук в Братїславі, аналізувала соціолінгвістичну фукцію русиньского языка в різних історичных періодах, з бівшим акцентом на період по році 1995. Тота робота є унікатна в тім, же є першов дізертачнов роботов, котра нелем є о русиньскім языку, але є в нїм і написана. Академічны публікації Анны Плїшковой дотеперь были заміряны на лінгвістичны проблемы, главно на область словотворїня, і на соціолінгвістичны аспекты русиньского языка (публікації ч. 1 – 11).

Скоро четветину столїтя Анна Плїшкова бере активну участь у кодифікації русиньского літературного языка на Словакії. За тот час указала велику продуктивність

в науково-педагогічній сфері, а в році 2010 на Університеті Я. А. Коменського в Братиславі ся габілітовала на доцента. Од того року є на функції доцента русинського языка на Пряшівській університеті. Окрем научных титулів, визначним фактором успіху будь-котрого культурного і общественного руху є естования стабільной інституційной бази. Якраз у тім контексті Анна Плішкова взяла на себе вирішальну роль у сфері карпаторусиністики.

В році 2008 ся стала директорков Інституту русинського языка і культури Пряшівської університету. То є перша і зарівно єдина інституція університетної уровни на світі. Під її веджінем інститут понукать можности бакалярських, магістерських і докторських штудій русинського языка і літератури. Під веджінем доцентки Анны Плішковой інститут од року 2009 організує отворений *Научный семінар карпаторусиністики* за участи ученых із Словакії і споза границь, од року 2010 організує *Studium Carpato-Ruthenorum – міжжінародну літню школу русинського языка і культури*, в рамках інституту была сформована спеціалізована *Бібліотека карпаторусиністики*, а інститут сполупрацує на базі підписаних договорів о кооперації з університетами і їх научными центрами, які ся спеціалізують на карпаторусиністику, в інших країнах, враховано Торонтоьской університету (Канада).

Анна Плішкова в тім часі ся доживать визначного юбілею – пятьдесятх років. Мы вшыткы ей вдячны як чоловікови ніжної души, котра як така доказала забезпечити міцну базу про професіоналізацію карпаторусиністики. Мы пересвідчены, же під її веджінем і в сполупраці з її колегами Інститут русинського языка і культури Пряшівської університету буде далє рости і процвітати, іщі мінімально півстолітя.

Дякуєме, Анё.

Найвызначнішы работы Анны Плішковой:

Монографії:

1. *Rusínsky jazyk na Slovensku – náčrt vývoja a súčasné problémy*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. 116 s.
2. *Русинський язык на Словеньску*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, 2008. 204 s.
3. *Language and National Identity : Rusyns South of Carpathians. East European Monographs*. New York: Columbia University Press, 2009. 230 s.

Научны статі:

4. Ябур, Василь – Плішкова, А.: Літературный язык. Пряшівска Русь. In: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русинський язык*. Redaktor naukowy P. R. Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, s. 145-209; 2007, s. 147-209,
5. Соціолінгвістичный аспект. Пряшівска Русь. In: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русинський язык*. Redaktor naukowy P. R. Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, s. 319-345; 2007, s. 331-348.
6. Practical Spheres of the Rusyn Language in Slovakia. In: *Studia Slavica Hungarica*, 53, 1, Budapest: Akadémia Kiadó, 2008, s. 95-115.

7. К функціонуванню русинського языка у виховно-освітній системі Словеньской републіки In: *Studia Russica*, XXIII, Budapest: Univerzita L. Etvesa, 2009, s. 81-94.

8. Современное состояние русинского литературного языка в Словакии. In: *Studia Slavica Hungarica*, 55, 1, Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010, s. 1-23.

9. Русинський язык на Словеньску 1995 – 2010 : Тенденції зближованя варіантів. In: *Річник Руской Бурсы / Rocznik Ruskiej Bursy 2011*. Gorlice: Stowarzyszenie „Ruska Bursa“ v Gorlicach, VII, 2011, s. 105-114.

10. Rusínsky jazyk na Slovensku v „tretom“ národnom obrodení. In: Tamaš, J., ed.: *Величина малих језичких, књижевних, културних и исторјјских традицијјих. Зборник радова*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, 2012, s. 339-358.

11. Materinský jazyk Rusínov na začiatku 21. storočia. In: *Spółeczeństwo-Kultura-Wartości. Studium społeczne. Polsko-Słowacka seria wydawnicza. Nr 4.*, r. III. Jarosław-Prešov: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, 2013, s. 65-84.

Учебники:

12. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык про 1. класу середніх школ із навчанєм русинського языка*. Пряшів: Русинська оброда, 2002. 104 с.
13. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык про 2. класу середніх школ із навчанєм русинського языка*. Пряшів: Русинська оброда, 2003. 120 с.
14. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык про 3. класу середніх школ із навчанєм русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2004. 64 с.
15. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык про 4. класу середніх школ із навчанєм русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2005. 96 с.
16. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык про 1.–4. класы середніх школ із навчанєм русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2007. 288 с.
17. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык в зеркалі новых правил про основны і середні школы з навчанєм русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2005. 128 с.
18. Ябур, В. – Плішкова, А. – Копорова, К.: *Русинська лексика на основі змін у правилах русинського языка (Правописный і граматічний словник)*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2007. 348 с.
19. Плішкова, А. – Копорова, К. – Едді, Е.: *Русинський язык у конверзації про II. ступінь основных школ і середні школы*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2009. 188 с.
20. Ябур, В. – Плішкова, А.: *Сучасный русинський списовный язык*. Prešov: ÚRK PU, 2009. 212 с.
21. Плішкова, А. – Копорова, К.: *Русинський язык про зачаточників*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2010. 196 с.
22. Плішкова, А. – Копорова, К.: *Русинський язык про 1. класу основных школ*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2011. 146 с.

Не забудеме на благореченого Владыку Василя

(21. 4. 1904 – 29. 7. 1976)

Владыка ТгДр. Василь ГОПКО належить к тым визначным особностям духовного і народностного жывота Русинів, котры до кінця свого жывота зістали вірны своїй церквы і своему народу.

Владыка Василь Гопко – єден з двійнят, ся народив **21. апріля 1904 року в Грабскім при Бардеєві** в родині Василя Гопка і Анны, родженой Петренковой. Ёго родічі были бідныма земледілцями, отець був дзвінником. 6. юна го при дзвонію перед бурёв забив перун. Мати, в надії поліпшыти жылот собі і своїм дітём, одышла в році 1908 до Америки. Нашла собі роботу у фірмі Джонсон & Джонсон в штаті Нью Джерзі. Свій заробок посылала свому отцёви, котрый ся старав о діти. Кідь ей брата Димітрія Петренка высвятили за священника, вирішив, же ся постарать о школованя Василя. І так 7-річного хлопця взяв ку собі на фару до Ольшавіці. Василь закінчив малярську школу в Бардеєві.

По першій світовій войні, кідь Пряшівска єпархія стала неодділнов частёв новой Чехословацькой ре-публики, він штудовав дале у малярській євангелицькій гімназії в Пряшові. Через вакації бывав на фарі в Ольшавіці, пізніше в Блажові, де був ёго стрыко душпастьрём. Гімназію закінчив з визнаменанём в році 1923.

Ёго желанём было присвятити свій жылот духовности, і зато пішов штудувати теологію до Пряшівской єпархіяльной семінарії. Тогдышній апостольскый адміністратор єпископ ТгДр. Діоніз Няраді (1922 – 1927) вирішив талантованого богословця послати штудувати до Рима. Василь мав перед путованём підписати папірь, же ся не ожениць. Перед таким важным рішінём дістав страх і зістав у Пряшові. По скінчіню 2. річника пішов до войска до Праги, де помагав воєнському капланови. По неділях організовав богослужбы про русинських вояків. В Празі го спознав Др. Ян Парканій, котрый був репрезентантом Підкарпатської Руси в чехословацькій владі, і обіцяв му, же ся постарать, абы ся по высвячіню вернув до Праги.

Свої теологічны штудії Василь Гопко закінчив у році 1928. Перед тым, як мав быти высвячений, мати го в писмі просила, жебы ей пришов навщівити до Америки. В кутику сердця вірила, же ся ей сынови буде в Америці любити і пожадать тамтешнёго русинського єпископа Василя Такача (1924 – 1948), жебы го высвятив про піттсбурьскый екзархат. Но ей туга ся не сповнила. Кідь ся молодый Василь Гопко готовив на драгу за море, важно похворів. Комплікована операція му не доволила выбрати на таку далеку дорогу до Америки, і так зістав дома.

По скінчіню штудій пришов до Пряшова і пожадав єпископа Павла Петра Гойдіча, ЧСБВ, жебы го высвятив у целібаті. 3. фебруара 1929 був высвячений за священника і наставлений до Праги.

Пріміції мав 17. фебруара 1929 в Блажові.

В Празі, де в тім часі жыло много гре-

кокатоликів, був повірений створити нову парохію. Прага была великым главным містом Чехословації, котре ся складало нелем з Чех, Моравы і Словакії, але і з Підкарпатської Руси. Грекокатолици ту робили як чиновници владны або штудовали на високих школах. Василь Гопко в короткім часі здобыв од пражского архієпископа церков св. Клімента, недалеко Карлового моста, і приспособив ей потребам візантського обряду. Так храм св. Клімента од року 1931 ся став духовным центром грекокатоликів у Чехах. Гопко ся заслужив о то, же влада ЧСР тоту парохію узнала. 1. януара 1934 ю канонічно потвердила і Свята столиця і дала під юрисдикцію пряшівского єпископа. Єпископ Павел Гойдіч, ЧСБВ, по тій історічній події наставив о. Василя Гопка за ей першого священника.

Робота грекокатолицького справці парохії в Празі не была легка. Но отець Гопко був чоловіком на своїм місці і в добрім часі. Быв добрым організатором і в короткім часі посилнив і укріпив пражську парохію. У своїй душпастьрській роботі превказав велику ласку к бідным робітникам і к опущеній русинській молодежи в Празі. В тім часі всягды пановала економічна криза. Многы Русины пришли до Праги за работов із цалком порожніма руками.

Глядали будьяку роботу, а отець Гопко ся о них поста-рав як отець. Мав много знамых, зато міг многим помочи усадити ся в Празі. За свою роботу був у 1936 році вынагороджений титулом „Монсінєр“.

В році 1936 єпископ Гойдіч переложив В. Гопка до Пряшова і выменовав за шпірітуала в семінарії а в році 1937 за конзісторіального конзултора. Тыж був повірений учіти релігію на грекокатолицьких середніх школах. Уж в часі своєї душпастьрської роботи в Празі зачав постґрадуалны штудії на Карловій універзіті. Послідній семестер абсолвовав на Коменського універзіті в Братіславі. В році 1940 досяг титул доктора теології. Таким способом, хоць ся давніше одмагав од штудій в Римі, здобыв найвысший ступінь освіти в теології. По істых комплікаціях був выменованый за професора моральной і пасторальной теології в пряшівській семінарії.

Свої народностны погляды ясно высловив у статі *Vpra i narodnost*, в котрій одсудив будьякы формы шовінізму і супернаціоналізму як неприятеля чісло єден. Боёвав за хрістіанську любов і порозуміння міджі грекокатоликами в пряшівскім єпископстві.

Вдяка Гопковій ініціативі ся зачав в януарі 1946 выдавати місячник *Благовістник* і сам ся став ёго першым редактором. В роках 1946 – 1950 помагав у русинськым языку выдавати окрем календарів і *Благовістника* і серію духовных книжок під назвов *Книгы Благовістника*. Сам був автором дакількох брожур із той колекції.

Єпископ Павел П. Гойдіч, ЧСБВ, пророковав політичний злом в Чехословації, зато ся зо жадостёв обернув на Святу столицю, жебы дістав помічного єпископа, в надії, же єден

з них двох бы мав пережити пронаслідования. Помічним єпископом ся став Василь Гопко. Єпископску консекрацію прияв з рук Владыкы Павла Гойдіча в неділю 11. мая 1947 р. Тогда міджі єго гратулантми были і віруючі з Блажова зо своїм священником Николаєм Ройковічом а до дару му принесли красный великий мідяный хрест. Як тот хрест о. єпископ Гопко збачів, опер ся о свого стрыка Д. Петренка, уж дость старого, котрый го дав школовати, і жалостно ся расплакав.

– *Што ты так плачеш? Днеська є про тебе радостный день і мав бы єсь ся радовати, а не плакати,* – повідав му єго стрыко о. Д. Петренко.

– *Плачу, бо тот хрест мені, будучому єпископови, буде припоминати мою трату,* – одповів Владыка Гопко. Хто познав живот нашого єпископа, істо мі дасть за правду, же путь єго живота не была нічим іншим, як стражданєм і тяжкым хрестом.

В августі 1949 року зачали приправи на припоїня грекокатолицькой церкви ку православній. На 28. апріля 1950 року був скликаний до Пряшова тзв. „пряшівський собор“, на котрім ся мало выголосити припоїня. Іщі той ночі Фірлінгер і Шірокі дали приказ заперти, обвинити і одсудити обидвох єпископів.

Владыка Василь Гопко був пражским штатным судом за выконштруованы вины одсуженый на 15 років арешту. З арешту во Валдіцях 10. юла 1962 року дав на Найвысший суд скаргу, в котрій вывернув вшыткы

обвиніня як выконштруованы і лживы.

Но єго жадость на обновліня процесу не была прыята. Арешт підломив здравя о. Гопка.

На рекомендацію доктора му вліті 1964 року перерушыли кару і пустили до монастыря в Осеку з тяжков хворотов (псіхічна депресія і деменція). В Осеку жыли Сестры св. Хреста зо Словакії. Жыли ту і двома чеськы єпископы, котры ся тыж вернули з арешту. Одты, по політичных змінах в році 1968, був пущеный на слободу. Од фебруара 1969 року бывав у Сестер служебниць Непоскверненой Дівы Марії в Пряшові, пізніше в домі своєї матери на Добрянського уліці. 2. апріля 1969 року Святый отець Павел VI. выменовав о. Яна Гірку за пряшівського ордінаря з правами єпископа і апостольского адміністратора Грекокатолицькой церкви в ЧССР. Зарівно за єпископа з правом высвячованя був выменованый отець ТгДр. Василь Гопко.

Єго здравя было уж барз підломене арештом, і 23. юла 1976 р. умер. Погробны обряды одправляв крижевацькый Владыка Йоахим Сегеді за участи римокатолицькых єпископів зо Словакії в Пряшові 29. юла 1976. Тілесны остаткы Владыкы ТгДр. Василя Гопка уложили до кріпты катедрального храму в Пряшові. У році 2003 році папа Ян Павел II. благоречів Владыку Василь Гопка. Была то велика почливість і сатісфакція за єго жертвенность за віру і церьков.

Мгр. Любош РОМАН, Регіональний клуб – Русиньска оброда в Бардеєві

Єден із закладуючіх членів Русиньской оброды



7. юна 2014 дожив ся визначного юбілея – 80. народенин – закладаючий член і довгорічний председа Регіонального клубу – Русиньской оброды в Бардеєві Др. Иван Бандуріч.

Пана Бандуріча познають нелем многы жытелі Бардеєвского окресу – без огляду на їх походжіня, але і шырока русиньска громада на Словакії і в заграничу. Своім довгорічным і активным діятельством у Коор-

діначнім выборі Русиньской оброды на Словенську а єден волебный період і як член Рады влады СР про народностны і етнічны группы, був сучастєв русиньского народного возроджіня в цілословацькым контексті, котре ся зачало по політично-сполоченьскых змінах в новембрі 1989 року.

Якраз тепер є найвгодніший час, жебы сьме читателям часопису *Русин* по довшій добі зась представили Др. Ивана Бандуріча і єго животну дорогу, котра была звязана нелем з діятельством на русиньскім „народнім полію“, але в сфері розвою культуры як такой, окреме в области охраны і обнови культурных і архітектонічных памяток на выході Словакії.

Др. Иван Бандуріч ся народив в маленькім селі Стриговець на выходнім боці Вігорлатських верхів в окресі Снина. По скінчіню основной школы в роднім селі, наступив на далшы штудії до Руськой гімназії в Гуменнім. По матурі подовжовав штудувати на Освітній школі в Братіславі і на Высокій школі політичній (днесь бы сьме могли повісти політологічній) зо замірянєм на область культуры і культурной політики. Свою діпломову і рігору роботу заміряв на функцію культурной дідовизны і старостливости о памятки в окресі Бардеєв, котрый ся став єго другим домовом. Стояв при зроді Дому освіти, теперішнього Вышнєшарішского освітнього центра, котрого був і першым директором. В році 1959 наступив на одбор школства і культуры бывшего Окресного народного wyboru в Бардеєві як інспектор про культуру. В єго старостливости были нелем народны памятки,

на котры є окрес Бардеєв барз богатый, але і музеї і кіна містных народных выборов (сучасных сільских урядів). Др. Іван Бандуріч був основателем Окресной памятковой справы в Бардеєві і єй довгорічним директором (1971 – 1992). Хоць в послідніх 25 роках свого жывота ся занимав главно русиньсков проблематиком, свою бывшу професію (яку робив понад тридцять років) нияк не дає боком. Наспак, хоць уж довгы роки є на заслуженій пензії, все мать што важного і мудрого повісти до обнови памяток в Бардеєвскім окресі, а кідь ся му дашто і не любить, не ганьбить ся то отворено написати і фундовано аргументовати.

На вырахованя вшыткых єго активіт (наприклад, в области полєвництва і охрани природы) єдна статя, хоць і довга, не стащить, зато спомянемо ходем єден успіх, на котрый є окреме гордый, же ся му (ведно зо шыроким колективом сполупрацowników од Праги аж по Бардеєв) подарив. Тов активітов была успішна обнова бардеєвской містьской памятковой резервації, котру уж в році 1986 збачила надація ICOMOS. Тота надація діє при Організації споєных народів про науку, освіту і культуру (UNESCO). Якраз в році 1986 міжнародне кураторіум ICOMOS вирішило, же місту Бардеєв уділить Золоту медайлу за охрону своїх історічных памяток. В тім часі Золоту медайлу дістав Бардеєв як перше місто в бывшій Чехословачії. Оцініня Бардеєва тов медайлов мало свою вагу і про далше узнання міста організаціов UNESCO, котре пришло о 14 років пізніше, а то якраз в сімболічнім часі – на переломі двох сторіч а тисячріч.

Выбор Світової дідовизны UNESCO, котрый ся в децембрі року 2000 зышов в австральскім місті Кернс, вирішив записати містьску памяткову резервацію в Бардеєві до списку Світової дідовизны UNESCO. Тот запис значить, же історічний центр Бардеєва не є лем богатством єго жителів або жителів Словацькой републіки, але же є і богатством людей цілого світа.

Одборны знаня Івана Бандуріча і єго велике надхнутя про роботу были тьма даностями, котры не могли остати невидимы. За свій принос про захрану і обнову памяток Др. Іван Бандуріч достав многы оцініня. За вшыткы уведемо лем тоты найвызначнішы: титул Заслужений робітник культуры, медайла Прикладный робітник культуры (котру дістав двараз), памятна медайла Словацького народного музея і Матіці словацькой за розвой культуры, ціна приматора міста За заслуги о розвой міста Бардеєв і другы.

Окрем уведжєных активіт, Іван Бандуріч много публікує. Сполупрацовав і дотепер сполупрацує з редакціями одборных періодік, окресных новинок, русиньских масмедій – русиньске высыланя Словацького радія, редакція часопису *Русин* і *Народны новинки*, котры суть найстаршыма русиньскыма періодіками на Словакії.

Панови Бандурічови сьме перед часом при іншій вызначній нагоді поставили пару вопросов, якы суть актуалны і днесь.

• Пане Бандуріч, сьте закладаючим членом і довгорічним председом Русиньской оброды – Регіонального клубу в Бардеєві, котрый сьте вели аж до зачатку того рока. Довгы роки сьте были і членом Координачного wyboru Русиньской оброды на Словеньску а єден волебный період і членом Рады влады СР про

народностны меншыны і етнічны группы за русиньску народность. Што Вас, як чоловіка, котрый ся цілый активный жылот занимав охранов і обновов памяток, вело к тому, же сьте ся по „ніжній революції“ зачали ангажовати у возроднім процесі Русинів?

– Моя одповідь на тот вопрос буде кус шырша, жебы єм в ній міг представити контекст моєй мотивації. Кідь єм зачав ходити до школы, перше єм ся учів в мадярській, потім в руській, а наконець в словацькій школі. Окрем родной русиньской культуры єм все інкліновав і к богатій російській культурі. Кідь єм був в році 1986 на навщіві у родини в Америці, там єм ся пересвідчив, же Американе русиньского роду суть барз горды на русиньску культуру і на своє русиньске коріння. Тото познання мі дало велику силу і мотивацію над вопросами народной ідентити Русинів ся задумовати глубше і зробити штось конкретного про оживліня гордості на свій рід, культуру, язык і в наших Русинів, жебы Русины на Словакії – по тяжкім процесі українізації – наново ожили, жебы наново ожила і богата русиньска культура. Кідь єм відів ангажованость наших америцьких Русинів, поставив єм собі вопрос, чом ся наши Русины ганьблять за свій русиньский повод? Негативно на мене впливала українізація, бо єм відів, же люде на наших селах не хотіли быти Українцями, не розуміли українському языку ани выступліням театру, в котрых, парадоскно, ся говорило о них, о їх жылоті, о їх радости і жалю. А кідь нова сітуація по року 1989 помогла оживити нашу русиньску культуру, поважовав єм за свою повинность зачати робити так, жебы ся нашим Русинам наверхула страчена гордость на свою народну ідентити, котру їм насилу взяла сталінська політика українізації в пятьдесятих роках минулого стороча, апропо, остатки котрой в розлічных формах стрічаємо дондесь.

• Якы суть подля Вас найважнішы проблемы Русинів на Словакії? Є про нас небезпечніша асиміляція, або сучасна економічна криза?

– Найважнішим проблемом про Русинів на Словакії є то, же силна українізація нам забрала нововыховану інтелігенцію, котра выросла в роках 1952 – 1992. Часть той інтелігенції ся але вернула к Русинам, што є плюсом, но векша часть все вагать або ся ганьбить вернути назад к материньскому русиньскому языку, к властній культурі або є просто пасівна а своє русиньске коріння проявлять лем тым, же раз-два раз до рока піде на даякий фолклорный фестивал.

В тім одношіню хочу увести приклад малого Василька: Мала Василько впав на землю а за три дні лем все плакав і плакав. Тото уж не вытримала єго добра бабка, а так ся го опросила: „Васильку, так тя дуже болишь ножка іщі і на третій день?“ А внучік їй на то одповів: „Ні, бабо, не болишь, але я ся ганьблю перестати плакати.“ Тот приклад платить і на тых, котры были даколи Русинами, потім ся стали Українцями, а тепер не патрять ани к Українцям, ани к Русинам, а ани ся нияк не ангажують в захованю і шырїню русиньской культуры.

Далшы проблемы видно в конфесіоналній сфері, де церьковны представителі ся не хотять пригваряти к Русинам в їх материньскім языку, ани не проявляють інтерес о пасторацію про Русинів в їх материньскім языку, жебы были нелем добрыма грекокатоліками (або і православныма), але і Русинами – в контексті рішінь 2. Ватіканьского концілу, але і в контексті основного хрістіаньского прінципу. Основов даного прінципу є то, же

треба брати вшитких людей за рівноцінних без розділу раси, поглавя, віку, народности ці языка. Лемже што видно по наших селах і містах? Дале продовжує словакізація церковных обрядів, чім многы духовны отцёве забувають на заповіт русиньскых будителів, з котрых скоро вшиткы были священиками або і єпіскопами, як наприклад: Александер Духновіч, Александер Павловіч, Осиф Гаганець, Павел П. Гойдіч, котрый терпів в арешті як за віру, так і за своє русиньске пересвідчіння.

Також якы суть найвекшы проблеми Русинів на Словакії? Суть у їх одношію к властній достойности – ганьблять ся за своє коріння, суть легковажны к материньскому языку, властній культурі, традиціям...

• **В чім видите резервы сучасного русиньского вродного процесу? Чом ся дакотры діла рішають так помалы? Є то зато, же хыбить впливна прорусиньскы орьєнтована економічна і політічна лоббі, або проблемом є неєднотность і роздробеность русиньского руху на Словакії?**

– Резервы віджу в тім, же не стачить лем конштатовати, же мы Русины маме красны співанкы і богату русиньску культуру. Нам ся треба веце ангажовати в роботі на русиньскім полю і оживлєвати наше русиньске коріння, котре до великой міры завмерло. То ся тыкає як сучасных функціонарів і членів русиньскых організацій, так і нас – вшитких Русинів на Словакії. Русины на Словакії дуже слабо реалізують в практичнім животі вшиткы права, котры нам ґарантує наша устава а далшы закони,

враховано міджінародных договорів о охрані прав народностей і меншынових языків. Нашы Русины мають барз слабу гордость на свій русиньскый род. І творця модерного словацкого языка Людовіт Штур ся пригваряє нашым будителям, же треба зробити вшитко про то, жебы ся наша русиньска культура захранила і шырила. Представитель іншого народа високо цінив нашу культуру, але, нажал, же нашы Русины не пішли в ёго слідах.

• **В тых днях сьте ся дожили визначного юбілея. Што бы сьте сі до далшых днів желали, жебы ся Вам сповнило ці уж в особнім, сполоченьскім або і народностнім животі?**

– В особнім животі сі желям много здоровья цілій родині і собі. В народностнім животі сі желям, жебы заповіт великих русиньскых будителів знав і реалізовав каждый Русин і жебы церковна єрархія і духовны отцёве ся в наших церквах пригваряли к Русинам по русиньскы. Про нашу інтелігенцію, главно про учітелів собі желям, жебы не утікали од русиньской культуры, од культуры своїх дідів і родічів, але жебы своїх потомків, школярів і студентів вели по уж выораній борозді. Ная наша русиньска борозда буде глубока і плодна в каждой сфері – главно в школстві.

• **Пане Бандуріч, дякуєме Вам за розговор а до далшого живота Вам жычіме іщі велє здоровья, щастя і спокойности. На многая і благая літа!**

Мгр. Гавриіл БЕСКИД, Русиньского культурно-освітнє общество А. Духновіча в Пряшові

Імпульзы к баданю творчости Николая Бескида і їх реалізація

(Реферат прочітаний на семінарі *Николай Бескид в русиньскій історіографії і народнім руху – іншпірація про сучасность*, Пряшів, 9. новембра 2013)

Научно-одборный семінар під назвов *Николай Бескид в русиньскій історіографії і народнім руху – іншпірація про сучасность*, котрый ся одбыв к 130. юбілею народжіня Н. Бескида, став ся іншпіраціов на шырше здокументованя ёго живота і творчости. Семінар підпорив Уряд влады СР з програму *Культура народностных меншын 2013*.

Ярадый, же по „ніжній“ революції в році 1989, але главно по одході на пензію в році 1991, настав час, кідь єм зачав важніше штудовати книжки свого стрыка Николая. В зачатках не мав єм к діспозиції ёго комплексны матеріалы, в родиннім архіві – бібліотеці нашов єм мало літературы. Єдним з матеріалів є історічно-літературный зборник „Пряшевщина“ з року 1948, выданий в Празі під редакціов Доц. Др. Івана Шлепецького. Редактор ту публікує статю „Краткий исторический очерк Пряшевщины“ (с. 52), де є спомянута і мєно Др. Николая Бескида. Окрем того є ту і статя Николая Бескида „К юбілею А. Духновіча“ (с. 202). На зачатку той статі Др. Іван Шлепецький публікує курту біографію автора статі – Н. Бескида, перегляд і оцініня ёго творчости. Окрем того, нашов єм януарове чісло „Благовістника“ з року 1948, котрый выдавала Грекокатолицька єпархія в Пряшові. Было то у звязи зо смертєв Н. Бескида, де в некрологу Теодора Ройковіча, тогдышнёго каноника грекокатолицькой

церкви, мож было ся дочітати, же „... по довгій і тяжкій хвороті, опущєный і забытый у шпыталю в Кошыцях умер 10. децембра 1947 року у віці 64 років Др. Николай Бескид“. Теодор Ройковіч в першій половині 20. стороча быв визначным нєлем церковным, але і народным діятелєм, сучасником Н. Бескида. В споминаній статі в некрологу пише і тото:

„... грекокатолицька церков в особі усопшого стратила єдного з немногих, хто за період 13 років вірно служыв історії і літературі нашого народа [русиньского]. Своєв работов превказав нашому народови службу, котра не має конкуренцію в цілій другій половині нашого стороча і котру порозуміють і оцінять лєм наступны покоління...“ По куртых описах живота – штудій, высвячіня і першых робочіх місць, ся автор статі приставив коло діятельства Н. Бескида в Легнаві, де одрізаний од світа і культурных інституцій присвятив свій живот сердцю близ-

кій – історічно-літературній роботі. Знаючи позитивний вплив мравочных фільмів, написав у тім часі 12 куртых і довшых фільмовых сценарів набоженьского заміряня, із них дакотры дістали позитівне оцініня од компетентных урядів, но їх реалізацію заставив недостаток фінанцій. Теодор Ройковіч дале высоко оцінює научны работы Николая Бескида, які ся вызначовали глубоко почливостёв к нашым будителям, оцінюючі їх великы заслугы, як і почливостёв і ласков к нашому бідному народови. Добре слово повів і на адресу ёго боя за етнічны права народу, кідь в році 1925 на народнім зобраню в Мукачові вдяка выступив з прословом „5 наших политических партий соединились в одну!“ Тільки з некрологу Т. Ройковіча.

Окрем высшеуведжених інформацій і даякых книжок, як і писемной корешпонденції Н. Бескида, не мав ём к діспозиції іншы матеріали. Але уж як гімназіста, мав ём даякы споминкы на ёго особу і іншы інформації о ёго животі і творчій роботі (стрыко жив ведно з моїма родічами в Легнаві). По році 1950, в часі українізації істориків ані літературознателів не интересовала особность Николая Бескида до такой міры, як бы собі то заслужив. Прічінов, очівісно, був факт, же він був грекокатолицьким священником, навыше – карпаторуськой орьєнтації. Зато стояв мімо зорного угла тогдышніх істориків і літераторів. Зврат настав по новембровій революції в році 1989. Як першый ся о Николаєви Бескидови осмілив написати Доц. Др. Андрій Шлепецький, к. н., вызначный ученый і знатель карпаторусиньской літературы. Статя під назвов „Николай Бескид – карпаторуський історик“ із фотографіов Н. Бескида была опублікована в русиньских Народных новинках, ч. 51 – 52 в році 1992. Автор матеріалу – А. Шлепецький публічно одкрыв першу сторінку історії роду Бескидовых – культурных і політичных діятелів на Пряшівщині і Підкарпатю. В шырокій статі спомянув многы публікації Др. Николая Бескида, т. є нелем тоты, што ся тыкали літературы, але і статі о політичных особностях, як і о історії теріторії тогдышньої Підкарпатської Руси, як напр. публікації о Томашови Гарікови Масарікови, книжки „Карпаторусская древность“, і „Кирилица і глаголица“. З книжки „Карпаторусская древность“ Др. Николая Бескида А. Шлепецький уводить таку цїтацію: *„Древность русскости в Карпатах уже имеет обширную литературу. Все же самая сущность вопроса покрыта еще густым мраком... Однако большая беда в том, что исследование по данному вопросу подпало под влияние политических соображений, которые пользовались им и его используют не для достижения правды, но для собственной корысти. Вот поэтому и родятся исторические извращения, корень которых всегда там следует искать, где на сцене заметны победители побежденные, угнетатели и угнетенные... Дети в школах не воспитываются в духе объективной правды и справедливости: своим внушается о всему чужому, а чужим – ненависть против своего. Свобода, братство, любовь – этот красивый девиз – фактически является простой фразой.“* Андрій Шлепецький дале конштатує, же з великого історічного матеріалу Николая Бескида бы мож было написати пять книжок і вірить, же міджі молодым поколінням ся найде чоловік, котрый здокументує наслідство того нашого великого історіка і літературознаателя, котрому належить і авторство таких книжок, як „Карпатская Русь“ (1920) і „Духновичи“ (США, 1934), о котрых малохто



• **Історік і отець духовный Др. Николай Бескид – визнамна особность культурно-народностного і церковного живота Русинів на теріторії сучасной Словакії.**

знать. Міджі іншым, А. Шлепецький пише і тото: *„Николай Бескида як знателя карпаторусиньской літературы мож сміло назвати і нашым народным просвітителём, народным будителём 20. стороча.“*

Опублікована статя Доц. Др. Андрія Шлепецького, к. н., дала мі першый імпульз к тому, жебы ём ся животом і творчостёв Николая Бескида зачав нелем интересовати, але посередництвом публікацій і баданя шырити о нїм інформації. А главно по нечekanій смерті А. Шлепецького ём ся пустив до благородной работы – зосередити рукописны матеріали і книжки (часть з них ся заховала в родинній бібліотеці) і змаповати цїлый живот і творче діятельство Н. Бескида про наступны генерації.

Зачаткы моєї публікачной работы обявили ся в русиньскоязычных періодіках: в Народных новинках, в рубріці „З писемной літературы Русинів“ – на продовжіня были опублікованы такы статі: „Др. Николай Бескид – історік і літературознатель (ч. 19 – 22/1997), в чіслі 1 – 2/2001 статя „Др. Николай Бескид – історік і літературознавец карпатських Русинів (1883 – 1947)“. К 200-річному юбілею народжіня А. Духновича приправив ём на основі фактів з публікації Николая Бескида „Духновичи“, до „Поздравліня Русинів на 2003 рік“ (НН, 51 – 52/2003) матеріал під назвов „О походжіню Александра Духновича і ёго особности в творчости Др. Николая Бескида“. Кулімінаціов моєї работы з архівными матеріалами і публікаціями о Николаєви Бескидови, як і властными споминами на свого стрыка є моя книжка „Николай Бескид на благо Русинів“, котру ём выдав за властны фінанції і котра приближує читателёви животну і професіоналну путь того вызначного русиньского родолюба, літерато-

ра, історіка і лінгвіста, котрий жив і творив кінцем 19. і в першій половині 20. стороча (книжка была представлена в Народных новинках ч. 25 – 28/2005). В книжці суть зосумаризовані його публікації і матеріали, котрі выходили спорадично од року 1903 аж до його смерті у році 1947 дома і за границями нашої республіки. В книжці ся находять уривки з публікованих книжок Н. Бескида, таких як: „Карпаторуська правда“, „Карпаторусская древность“, „Карпатская Русь“, „З минулости єдної ролницької родини“, „Духновічі“, „Поезія Попрадова“, „Пряшівська греко-католицька єпархія“ і другы. Находять ся ту рефераты з научных форумів, коментарі к родоственному Николаю Бескида, фотодокументы, публікації Н. Бескида з років 1903 – 1947 і Резюме.

В своїх творах Николай Бескид обгаєвав і пропаговав думкы славянської єдноты, в русиньскім русі обгаєвав карпаторуську орьєнтацію, причім диференцовав етнонімы *Русин*, *Руський* од етноніму *Русский* (в змыслі Росіян) і в тых інтенціях выступав в интересах русиньского народа під Карпатами. Як віруючий чоловік був за дотримованя кіріломефодьських традицій, обгаєвав чистоту выходного обряду, як Русин заставав соціальны і культурно-освітні потреби свого народа, жыючого під Карпатами. В книжці суть цінны матеріали таких авторів, як ПгДр. Станіслав Конечні, к. н., Доц. Др. Василь Хома, к. н., Др. Тібор М. Поповіч, к. н., і Інж. Михайл Дронов.

Я ініціював і одкрытя памятной таблы Др. Николаєви Бескидови на будові Сільского уряду в Легнаві, де Бескид прожыв послідні творчі роки свого жывота. Петный акт з одкрытя памятной таблы Др. Николаєви Бескидови ся одбыв 12. октобра 2003 в Легнаві і інформовали о тім Народны новинкы в ч. 39 – 40/2003. Пізніше, в році 2004 vznikла думка надвязати дружбу міджі Легнавом і Болдогкеваралєв у Малярську (місто народжіння Н. Бескида). Автором той ідеї був Др. Тібор Міклош Поповіч, директор Русиньского научного інштитуту і председа общества „Будители“ в Малярську. Легнаву заступав староста села Ян Кічура, Руський клуб – 1923 і Общество Духновіча при Руськім домі у Пряшові заступав Г. Бескид. Вшыткы заінтересованы ся добісїдовали на взаємній сполупраці в области культурно-освітній, соціальній, набоженській, фолклорній, языковій, як і в области розвитку агротурістікы, укріплєваню і розвиваню русиньских традицій і кіріломефодьского заповіту (Народны новинкы, 40 – 41/ 2004). В році 2003 з ініціативы Гавриїла Бескида був к 120-річному юбілею народжіння Николая Бескида зорганізований міджінародный научный семінар, котрый ся одбыв у Руськім домі в Пряшові. В тім істім році – 18. октобра ся в Ужгороді одбыла научна конференція на тему „Фіодор Арістов і Николай Бескид – выскумници історії і культуры Підкарпатя (115 років од народжіння визначного руського славісты Ф. Арістова і 120 років од народжіння русиньского історіка і літератора Николая Бескида)“. Організаторами акції были Закарпатська факулта Киевской славістичной універзіты (деканка Л. Несух), Общество Кіріла і Мефодія (председа Д. Сидор) і Общество А. Духновіча (председа М. Алмашій). О жывоті і діяльності Н. Бескида реферовав історік Дмитрій Поп, Каміла Найпавера, кандидат історичных наук, реферат Гавриїла Бескида прочітав Інж. Михайл Дронов, котрый в тім часі був студентом русиньского языка на Пряшівській універзіті і интересовав ся народностными проблемами Русинів.

Интерес о жывот і творчость Н. Бескида проявили і в

Ужгороді (Закарпатська область України). Я там був позваний в децембрі 2003 на конференцію к 200-річному юбілею народжіння нашого будителя Александра Духновіча. Акцію організовало ужгородське Общество Александра Духновіча в Домі А. Духновіча. Позвав ня Василь Сочка-Боржавин і Людовіт Филип, З. председа Ужгородського общества А. Духновіча в Ужгороді. Я там выступив з рефератом „Александр Духновіч в творах Николая Бескида“.

По новембровій революції Николаєм Бескидом ся зачали интересовати і другы авторы і споминати го у своїх публікаціях в розлічных історично-культурных контекстах. Так в році 1999 выходить публікація „Краєзнавчий словник Русинів-Українців“, котру упорядковав доц. ПгДр. Федір Ковач, к. н. (Пряшів: Союз Русинів-Українців, 1999), в котрім міджі визначными особностями з рядів Русинів находиме і мєно Николая Бескида (Николай Бескид, с. 40), але фігурують там і другы мєна з роду Бескидів – Антоній Бескид і Константин Бескид. О Николая Бескида ся зачинають интересовати і малярскы історици. Окрем історіка Др. Тібора Міклоша Поповіча, котрый ся заслужив о спророгованя Николая Бескида в малярскім селі Болдогкеварая, де ся Бескид народив, як і в недалекім місті Абауй Санто (Н. Бескид мать в обидвох іншталованы памятны таблы), о Николаєви Бескидови писав і далший малярський історік – Др. Енде Байза в статі „Др. Николай Бескид – грекокатолицький священник, філософ і історик“ (Русин, 2004). В Русиньскім народнім календарю на рік 2003 є статя Др. Станіслава Конечного, к. н., „Історик і будитель Русинів – Николай Бескид“.

В році 2005 выходить публікація авторів Марії Хомовой і Василя Хомы „Оброджіння Русинів“ (Пряшів: Сполук русиньских писателів, 2005), в котрій літературознатель Василь Хома присвятив Николаєви Бескидови 6 сторінок.

У звязи з ідентіфікачным процесом Русинів по новембровій революції зачинають ся русиньський язык і культура учіти в основных школах там, де жыє переважна векшына Русинів, або там, де о то родічі проявили інтерес. На навчання русиньского языка і культуры суть виданы учебникы про середні школы і гімназії. В тім контексті ся інформація о Николаєви Бескидови обявує в учебнику про 4. класу середніх школ з навчанєм русиньского языка, причім на титулній обалці учебника є зображений якраз народный будитель, літератор, історік Николай Бескид.

Мєно Николая Бескида ся обявує в публікаціях проф. Др. Павла Роберта Магочія „Русины на Словеньску“ (Пряшів: Русиньска оброда, 1994, с. 42), де автор оцінює Бескида як єдного з найплідніших бадателів свого часу, і в публікації „Формування національної самосвідомості на Підкарпатській Русі 1848 – 1948“ (Ужгород, 1994). Споминать го і словацький історік, проф. ПгДр. Петер Шворц, к. н. („Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou 1919 – 1923“, Prešov: Universum, 2003, с. 235-241). В році 2003 у звязи із 750-річним юбілеєм міста Пряшова выходить публікація словацького літературознателя Едмунда Глебы „Prešov a jeho osobnosti“ (Prešov: Universum, 1997), в котрій ся пише о Николаєви Бескидови, але і о Антонієви Бескидови як о визначных особностях міста. В Руськім народнім календарю на 2004 рік автор Александер Попрадчан пише о Став-

ровським-Попрадови і в зв'язи з Попрадовом там фігурує meno Др. Николая Бескида. Далі єго meno обявує в „Энциклопедии Подкарпатской Руси“ автора Івана Попа (Ужгород: Издательство В. Падяка, 2001), в „Історії Подкарпатської Руси“ Дмитра Попа (Ужгород, 2005), „Encyclopedia of Rusyn History and Culture“ академіка П. Р. Магочія і професора, доктора історичних наук Івана Попа (2002, 2005).

Інтерес о живот і творчость Николая Бескида з боку вшитких вікових генерацій так у нас на Словакії, як і з боку Русиньской оброди, Общества А. Духновича в Пряшові і імпульзы к далшому баданю творів Н. Бескида з боку Др. Станіслава Конечного, к. н., небогой Др. Марії Малцовской, Мр. Александра Зозуляка, шефредактора Народных новинок і Русина, ПгДр. Ольгы Глосіковой, др. н., директоркы СНМ – Музею русиньской културы, як і Доц. ПгДр. Анны Плішковой, ПгД., директоркы Іштитуту русиньского языка і културы Пряшівской універзіты і других ученых дали мі імпульз к далшому баданю, котре продовжує до сучасности. В рамках того єм выпрацовав і реалізовав научный проект і одборный семінар к проблематиці творів Н. Бескида, як і теперішній юбілейный научный семінар ку 130-річному юбілею народжіння Н. Бескида. Зо своїх активіт можу спомянути видання другої публікації о Н. Бескидови, котра вышла в Пряшові в році 2009 під назвов „Николай Бескид як субект і обект історіографії“ (выбір, творчость і оцініня діяльства русиньского історіка). Выдана была з фінанчнов помочов Міністерства културы СР – програм Култура народностных меншын 2009. В обсягу є шырший выбір і выслідкы баданя творчого матеріалу Н. Бескида, вклад родини Бескидовых до історії і културы карпатських Русинів і богата образова прилога. Выдана публікація оцінив історик літературы Василь Сочка-Боржавин в новинках „Підкарпатська Русь“ (№ 41/54, с. 15-19, 2009) під назвов „О нашей давности“.

Василь Сочка-Боржавин, почесный председа Ужгородьского Общества ім. А. Духновича в Ужгороді высоко оцінює штрктуру матеріалів в публікації. Пише, же зборник о творчім діяльстві історіка Др. Николая Бескида є цінным вкладом до розвитку културы Підкарпатських Русинів.

Оцінку в Народных новинках подав Др. Станіслав Конечні, к. н., але і в публікації на с. 177: „Jeho dielo a výber z neho, korý je sprístupnený v publikácii, nastoľuje a rieši problémy spojené s vývojom Rusínov na Slovensku i v karpatskom priestore. Vydanie knihy s ukážkami, analýzou a dobovým hodnotením prác Mikuláša Beskyda predstavuje veľmi dobré riešenie, ktoré si zasluhuje podporu. A preto mimoriadne zaujímavé a veľmi hodnotné práce a ich výber z publikácie poskytujú možnosť preštudovať si jeho dielo, nehovoriac ani o celej rusínskej verejnosti či dokonca majoritného obyvateľstva na Slovensku. Publikácia o tomto zánietenom rodákovi Rusínov je ojedinelá svojho druhu.“

Др. Станіслав Конечні, к. н., о Н. Бескидови сконштавав: „Николай Александровіч Бескид зробив як історик і штось навывше. Доказав ся запоіти до народного руху карпатських Русинів, а притім зістати вірным принципам научного баданя. Активно ся включав до народно-ідентіфікачного процесу, но не став ся націоналістом. Был честным жителём, але не сховзнув до пасти опортунізму.“

В споминаній публікації під назвов „Історичный одказ сучасности“ вызначну

оцінку першой книжки написав словацький історик ПгДр. Отто Костелні, к. н., на с. 167 – 168. О творы Н. Бескида, котры опубліковав в роках 1903 – 1918, інтересовав ся і небогий проф. Др. Іштван Удварі, к. н., з Высокой школы педагогічної в Ніредьгазі (Мадярьско). Як ученый і бадатель історії Австро-Угорьска 18. і 19. стороча в своїм одборнім посудку з 15. мая 2003 оцінив єден з історичных творів Н. Бескида, опублікований в мадярьскім языку в році 1903 під назвов „Історія опатства св. Петра і Павла в Таполці“ („A szent Peter és szent Pál apostols ne vezet Tarokai apátság ősteneto“, с. 25 – 26).

Але Николай Бескид здалека не был лем історіком, занимав ся, наприклад, і літературов – велика часть, котрой подля Др. Йосифа Шелепця несе вшиткы знакы народно-будительских творів включно міфологізації, характерістичной про період народного возроджіння, але і політики. Як священник не міг ся не займати духовным животом свого народа, не был му легковажный ани соціально-економічний живот бідного Русина під Бескидами.

Н. Бескид хотів быти хосеным про тот народ, з котрого вышел, про котрый ся трапив і чутливо переживав єго судьбу. В своїх творах пересвідчиво обгаєвав думкы Славян і славянської взаємности. Все стояв на боці справедливости а як глубоко віруючий чоловік заставав за дотримованя кіріло-мефодьских традицій, чістоту выходного обряду. А як Русин обгаєвав соціалны і културно-освітні інтересы Русинів під Карпатами.

Єдна часть єго творів была опублікована в америцьких календарях, а ту, в Словакії, в календарі Татра банкы. Єго статя в тім календарю была єдина написана азбуков на тему краснобрідьских ярмарків. Треба повісти, же тоты публікації одражають душу, сердце і розум мого стрыка, писав їх як пересвідчений і честный представитель русиньского народа, в них ся не боїть обгаєвати право на достойну екзістенцію карпатських Русинів. Із своєю скромной пензії подля своїх можностей фінанчно підпорує вшитко, што служыло на благо Русинів, так на выході Словакії, як і на бывшій Підкарпатській Руси. Своїма жертвами підпорив і зготовлїня памятника А. Духновичови в Пряшові, котрый ту был славною одкрытый в юні року 1933. В тім році на просьбу тогдышнього грекокатолицького єпіскопа Петра Павла Гойдіча подаровав значну суму грошей на побудованя сиротинця на ул. Сладковічовой в Пряшові. Днес там жыють грекокатолицькы богословці.

На доказ повідженого уведу слова з дяковного писма єпіскопа Павла П. Гойдіча стрыкови Николаєви Бескидови з 4. януара 1934 року, котре ся нашло в родиннім архіві. В писмі ся пише того:

„Ваше Высокоблагородие! Ваши строки, которыми уведомляете нас о Вашей великодушной жертвы в пользу нашей епархии, получивше спишу выразити Вашему Высокоблагородию наше найсердечнише спасибо! Сию значну суму збережеме на наши цили епархиального сиротинца ибо там потреба наибольша, – зачисlime Ваше Высокопреподобие между добродетелей нашей епархии, респективно епархиального сиротинца. По поводу Рождества Христова и нового года благоизвольте принять наши найискреннее благожелания. Найсердечнише поздравляет Ваше Высокопреподобие и повторительно выражает свое искреннее благодарение Вам отданный Павел Гойдич, епископ пряшевский.“

(Писмо было публіковане першыраз в мойй другій

книжці о Н. Бескидови в моїх споминах, с. 112 – 113, на-ходить ся в архіві автора).

Окрем того, Николай Бескид до бібліотеки Руського дому в Пряшові, днесь на ул. Главній 62, подаровав свої книжки, ціна яких была 10 000 корун, книжки были публіковані в 30-их роках 20. стороча. В році 1939, кідь было треба підпорити екзистенцію Грекокатолицької руської гімназії в Пряшові, комплетно фінанчно забезпечив вибавління 4-ой класи гімназії. Дали бы ся увести і далшы великодушны жертвы стрыка Николая так на нашы народны, як і церковны діла.

Як жыючий свідок можу повісти, же стрыко жив так, як описує в єдній із своїх автобіографій, котру єм нашов в єго архіві: „Жылот так хотів, же єм був выхований серед мадярьской културы, але в родині ся нігда не забывало, же єме Русины. Чоловік собі народность не выберать, бо ся уж народить в кругу даной народности, а перебіговати к чуждому, свого ся ганьбити, ся поважовало за ганьбу, зато єме ся снажили быти ужыточныма тій народности, котра нам была Богом дана. Мій ціль був єден: пробуджіння нашої народной самосвідомости і двигання славы карпатських Русинів.“ Так єм го зазнав і я, бо єго вплив єм одчув ай на собі. Быв то принципальний чоловік, а доказом того суть єго книжки, котры з найліпшым наміром к своему народови публіковав уж як двадцятьрічний. Тематику выберав зо жывота карпатських Русинів, о них писав а за їх інтереси боєвав своїм пером в тім нелегкім історичнім періоді, в якім жыли. Думам собі, же честны Русины бы ся мали веце интересовати о єго книжки а з них черпати много потребного про формованя своєї русиньской ідентиты. А то є потрібне, главно днесь, бо суть і такы Русины, котры забывають на своє коріння, перебігають к чуждому, свого ся ганьблять, ані собі не усвідомлюють, же тым ослаблюють заклады нашої русиньской меншыны на Словакії.

Свій реферат хочу закінчити думками А. Шлепецького, які написав в Народных новинках (51 – 52/92): „Днесь мы зась перегортуєме сторінки єго научных работ і учіме ся тому кровопотливому труду, який був выконаний нашим народным просвітителём, новым будителём 20. стороча. Треба дати почливість тому модерному будителёви Русинів, якому за жывота ся не сповнили єго

планы, умер як 64-річний. Має быти горды на то, же єго творы суть неоддільимов частёв цілой русиньской културы а єго заслужне мено бы ся мало діставати не лем до сучасного русиньского, але і шыршого контексту.“

Ай в сучасности, на основі многих імпульзів, продовжую баданя главно тых творів і статей Н. Бескида, котры дотеперь не подарило ся обявити, напр. : *Из славянського прошлого, Собрание стихотворений А. В. Духновича* (з выдань Общества А. В. Духновича, Ужгород , 20. – 30. рокы 20. стороча, № 43 – Н. Бескид „Из славянского прошлого“ (з минулости Славян), № 81 – Н. Бескид „Собрание стихотворений А. В. Духновича“), дакотры роботы з років 1910 – 1918 (мадярьскый період) і дакотры опублікованы про краянів – Русинів в Америці.

Окрем того слабо є пробадане діятельство Н. Бескида в роках 1906 – 1923, кідь робив як конціпієнт а пак директор на Грекокатолицькій єпархії в Пряшові. Як мі дасть Господь Бог здоровя, хотів бы єм приправити і опубліковати третю книжку під назвов „Вклад роду Бескидів до културы карпатських Русинів“ а в ній обернути увагу на творы Бескидів, які дотеперь не были опублікованы.

Література:

1. *Patronus Diecesis Eerjesiensis, st. Joannes Baptista. Schematizmus gr. kat. eparchie*, 1908.
2. *Schematizmus gr. kat. eparchie*, 1938, s. 134, 1948 (Legnava – Series Curatorum).
3. Поп, Иван: *Энциклопедия Подкарпатской Руси*, Ужгород, 2006.
4. Шлепецький, Андрій: Николай Бескид – карпаторусский историк. In: *Народны новинки*, II, 51-52, 1992.
5. Др. Николай Бескид – историк і літературознаватель карпатських Русинів (1883 – 1947). In: *Вседержавный Русинський Вістник*, річник 5, цісло 7, юл 2003, с. 8-9.
6. Сочка-Боржавин, Василь: О нашей давности. In: *Подкарпатський Русин*, № 41 (54), 15-29, 2009.
7. *Николай Бескид як субект і обект історіографії*. Зост. Г. Бескид. Пряшів: Русинське культурно-освітнє общество А. Духновича в Пряшові, 2009.
8. Krajňák, Peter: Kňaz, historik, rodolub. Pripomíname si 45. výročie úmrtia Dr. Mikuláša Beskyda. In: *Slovo*, 24, 1992, s. 14.

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ, Торонтська універсіта

Малоросія, або Україна: євразійський Виход, або європейський Запад?

Кріза на Україні, котра, здасть ся, нас вшиткых нечекано постигла од новембра 2013, складать ся з трьох компонентів: Криму, Росії і України. Але ці досправды є штось нечеканого на тім, што ся діє теперь і што ся іщі стане в будучности в тій нестабільній части світа?

В послідніх тыжднях многы світовы масмедії інформовали, же **Крим є „історичнов територією Росії“, котра лем недавно ся стала частёв України.**

В тім контексті треба увести дакілько основных історичных фактів. В році 1783 Крим був анектований державов, яка в тім часі мала назву *Російська імперія*, і зістав єй частёв, як і єй наступника – російського федеративного Советського союзу до року 1954. Цілых 170 років. Од року 1954 Крим був частёв України, спочатку

советської, потім незалежної, а то далшых 60 років. Але найдовший час – приближно 330 років (од половини 15. до кінця 18. стороча) на Кримі пановав Кримський ханат, якого тота область была частёв. Кримський ханат був державов предків кримських Татарів і вазалом Османської імперії. Тыж треба підкреслити, же говориме о кримських Татарах, історія і култура котрых не є тотожна з іншыма, хоць близкыма, туркскыма народами – волзькыма ці казаськыма Татарами.

Кідь говориме о жытельстві Криму, то оно николи не было російське, докінця ані славянське. Історична територія Славянів не досягать дале, як по ріку Рось, т. є. приближно 100 кілометрів на юг од Києва. То значить, же Славянів,

враховано Росіянів, не мож поважувати за корінне жытельство українського степу, а самособов в ниякім припадї не Криму. Росіяне, а в меншій мірі Українці, зачали заселювати Крим лем зачатком 19. стороча. І зато право на гордость найдовше жыючого народа в Кримі мають кримскы Татари. То значить, же кідь політици, журналісты і одборны коментаторы хотять вживати звучны фразы, то найвгоднішов бы была: „Крим – історична земля кримскых Татарів.“

Кількість кримскых Татарів на півострові не є цалком точна. Послїднє списованя людей в році 2001 зафіксувало понад два міліони жытелїв Криму, з котрых 243 тїсяч людей, т. є. 12 процент, ідентіфікувало ся як кримскы Татари. Є цалком реалне, же днесь їх є коло 300 тїсяч.

Скады ся взяло тых 243 тїсяч ці 300 тїсяч людей, кідь ся говорить, же цілий народ – в тім часі коло 188 тїсяч людей – був на прямый приказ Сталїна насилу депортований до советьской Середнїй Азії? Депортації на выход зачали 18. мая 1944 (*позн. ред.: смутный 70-річний юбілей*) і тот день кримскы Татари называють „Чорным днєм“ (Qara Kun).

По скоро півсторочу нученого перебуваня в советьскім Узбекистані векшына кримскых Татарів ся вернула домів на зачатку 90-ых років 20. Стороча – вдяка приязній політиці независлой України. Якраз зато кримскы Татари і їх політичны і сполоченьскы інституції суть такы вірны Україні і боять ся того, же бы мали жыти під наджладов Росії.

Іщі бівшим проблемом як авторитатівна влада Владіміра Путїна, суть містны російскы жытелї Криму, котры справила ненавїдять тых, кого поважують за „узурпаторів“ з виходу, котры „без ганьбы“ ся ту вернули і дожадали ся жыти на „російській землі.“ Многы містны Росіяне, мімоходом, жыючі в хыжах, котры побудовали і котры до року 1944 были маєтком кримскых Татарів, в них відать мусульманьскых привандровальцїв, котры бы мали одыйти там, скады пришли, т. є. на Выход.

А яка є позиція Росії в тім вшыткїм? Многы коментаторы, очівісно, суть несподіваны сміlostев, а може аж безоглядностев, президента Росії Владіміра Путїна. Лем же в єго справованю фактично нічого чудного нїт. Він лем продовжує – і дость успішно – довговіку стратегію воджатаїв од часів середнєвічної Московії, через російську імперію, Советьскый союз аж до сучасной Російской федерації. Тота манїра справованя визначать ся історичныма мусковицько-російскыма геополітичныма цілями і глибоко закоріненым культурным пересвідчїнем.

Вшыткы добрі знаме вытуженый ціль царьской Московії, а пізніше російской імперії – взяти на довгы роки владу над приставами в теплих водах Чорного моря. Многосторічний бой заміряный на вытиснутя Османьской імперії і Кримского ханату з выходных берегів Чорного моря був наконець успішно завершений у 80. роках 18. ст. за влады Катерины II., за што ей Росіяне называли „Великов.“

Менше знаме (і менше ся говорить) о ідеологічных цілях Путїна заложених на довгодобых культурных традиціях, котры одмала ся вскіплєвали єму, але і вшыткым Росіянам.

Курто повіджено, принайменшїм од 15. стороча Московія, Російска імперія і Советьскый союз хотїли назад здобыти землі, котры, подля їх началства, правом їм належать –

як дїдовизна середнєвічної Київской Руси. Зо вшыткых такзваных великих лїдрів Росії тот ціль наконець ся подарило досягнути Йосифови Сталїнові в році 1945. Область, котра, як твердять російскы ідеологы, была дїдовизнов Київской Руси, охоплює велику часть європейской Росії, цілу Білорусію, треба прираховати і прибалтськы штаты, а самособов і цілу Україну од Карпат (враховано) на западі аж до берегів Чорного моря на югу. (Ім вшытко єдно, же северовыходна Прибалтіка і южне Причормоморя николи не были частєв Київской Руси!)

Такий образ „Російского світа“ є глибоко закорінений в думаню каждого єдного Росіяна. Росіяне такой додадуть, же „мы любиме Білорусію і Білорусів“; такїсто „мы любиме Малорусію і Малорусів“. Як же мы їх можеме не любити? Білоруси і Малорусы суть нероздїлнов частєв цілого нашого тіла і душы. Они нелемже говорятъ языками з єдной выходославяньской языковой родины, але вшыткы суть выходныма хрістіанами, їх віра є найліпше декларована через єдину і „праву“ православну віру. В такій концепції просто нїт місця про самостатну Україну, покы ся не розумить як часть Малорусії, котра є зас частєв єдиного і недїлимого світу – матушкы-Руси.

Владімір Путін ся став наймолодшым сімболом той російской ідеї і систематічно робить над переображїнем той ідеї до жывота. Єден з єго найвекшых тріумфів пришов у році 2007, кідь бывшый офіцір КГБ, невеликой поставы, стояв тісно коло патріархы і архієпіскопа двох найвекшых російскых православных церьквей – Московского патріархату і Російской заграничної церькви (Синоды) – в процесі „змірєваня“ по великім росколї в Російській православній церькви од часу большевицькой революції.

Мы на Западї тыж не знаєме о факті (або цілено го ігноруєме), же Путін, котрый має Лукашенка і Білорусію „в кешени“, мінімално послїдніх десять років ся снажить Україну підкопавати, ці то выходну Україну і Крим, або западніше Підкарпатя, або докінця і Молдавію. Вшыткы тоты теріторії ся трактують як російскы, а тот факт укрїплюють множеством публікацій выдаваних штатом уж од 19. стороча, переважно під покровительством надації „Русский мир“, в яких ся говорить о „Малоросії“ і „Карпатській Руси“ (што охоплює українську часть Галічі і Буковину), але таксамо телевизныма програмами о тых регіонах.

На основі повідженого, Путїновы skutky не суть нияким несподіванєм. Зачне од Криму – найменше етнічної теріторії України, і дасть ся позвати там од містной самосправи по тім, як буде выголошена єго незалежность. Іронічно, же такой самый сценарь зреалізовала перед двасто роками імператорка Катерина II. В році 1772 Кримський ханат ся став незалежнов державов під патронатом Росії. Єденадцять років по тім, він був припоєный к Російській імперії. Недавно сьме ся стали свідками єднакого сценаря, лем з єдным роздїлом – намісто єденадцятєх років, теперь стачіло може лем єденадцять годин, жебы незалежный Крим був анектований Росієв.

Што ся тыкать решты України, тоту, самособов, не мож роздїлити, як повів президент Путін. А він своє слово дотримле. Бывшый президент України Віктор Януковіч, котрого Владімір Путін поважує за легітимного представителя країны, у вгоднім моментї попросить Росію засягнути, жебы здобыти країну назад до своїх рук, а пак ей твердо залучить до Евразійского союзу, який іщі лем

взникне під егідов Росії в наступнім році.

Я не скептичний критик президента Обами, котрый твердить, же кризу в Україні мож вирішити дипломатичнов путєв. Самособов, мож, а то так: Запад просто має прияти Путінову історичну і стратегічну концепцію – (1) вдяка ній ся обновлює природный російський культурный і геополітичний простор; і (2) Росія є охотна в повній мірі сполупрацювати зо своїм западным сусідом – Европсков уніов, а тыж зо Споєныма штатами Америки в інтересах економічного прогресу вшиткых заінтересованих.

Є ту але єден неприємный факт, котрый в мусковіцько-російсько-путіновскім сценарію може принести проблем. Думам на Українців, т. є. на тых, котры вірять свому властному штату і культурі. Як сьме за послідніх дакілько місяців віділи, десятки тисяч жителів України різного поводу – етнічны Українці, Поляци, Євреї, кримскы Татари, ба докінця Росіяне (!) – проявили велику храбрость і волю боєвати і вмерати за свою країну.

Ці перевтілитель ся дух киевского Майдану з років 2013 – 2014 до того, же сучасна влада України наповно змобілізує своє войско і повстане – незалежно од ціны – проти далшому нарушваню своїх границь Росіїв? Ці буде Запад і дале давати економічну поміч країні, але і воєнську поміч слабо визброєным войскам України?

Кріза ся може розвивати двома путями: Україна як малоросійський компонент Евразійского союзу, якому беспорно домінує Росія; або незалежна Україна, тісніше

повязана з Европсков уніов і може з НАТО.

Малоросійське рішення, яке бы ся веце любило Путінови (найрадше без бівшого насилства) – є цалком можливе, кідь лідры України будуть хотіти приступити на компроміс, піддадут ся економічному натиску і будуть ігнорувати провокації проросійських чіновників на выході України, в котрых будуть з великов правдоподобностєв з непрямов підпорос Росії продовжувати.

Кідь Україна буде хотіти заховати собі статус незалежной державы, то буде мож лем за условия твердой і некомпромісної позиції теперішньої дочасной влады, яка мусить выяснити сама собі, але і своїм жытелям, же кідь буде треба, выужыє войско на сповніня свого уставного права – охораны теріторіальной цілости України. Нажаль, некомпромісне рішення української влады уж было скомпромітоване на Кримі. Будуть таким способом українскы лідры продовжувати і дале, кідь ся буде їднати о далшы части України?

Споєны штаты Америки, Канада і Европска унія бы мали зробити то, што є їх найбівшим інтересом: підтримувати, як найвеце мож, наростаючу кількість жителів України, незалежно од їх етнічної ці релігійной приналежности, котры ся не стотожнюють з Путіновым сценарієм Малоросії і котры бы радше жили в прозападній незалежній і демократічній Україні.

Іван Штефанець вызвав Україну на узнаня Русинів

Підпредседа Словацькой демократічної і хрістіанської унії – Демократічної партії (SDKÚ-DS), посланець Народной рады СР Іван Штефанець є першым словенським політиком, котрый 23. мая 2014 вызвав Україну узнати Русинів. Выдав выголошення під назвов РУСИНЫ ЗАСЛУЖАТЬ СОБІ УЗНАНЯ І НА УКРАЇНІ:

„Словацька республіка в повній мірі підпорує Україну в днешніх тяжких часах, главно в утриманю ей суверенности і теріторіальной цілости, як і в ей снажіню зближыти ся з Европсков уніов. Україна ся снажить вступити до світа побудованого на демократічных прінціпах і охрані людських прав і слобод, міджі нима і меншынових, о то веце, же Україна є отчизнов людей многих народностей, культур і языків.

В тім контексті Україна мать довг перед єднов із своїх народностных меншын. Україна як єдина країна в Европі, на теріторії котрой історічно жыло і жыє русинське жытельство, котра не створила условия на розвой, гарантованя прав і слобод той народностной меншыны. Хоць русинський язык був Законом о прінціпах штатной языковой політики, приятим в році 2012, записаний міджі регіональны языки, Русини доднесь не суть в цілоштатнім контексті узнаны як самостатна народностна меншына і суть поважованы лем за субетнос Українців. Такий прецеденс ся не реалізує к никотрій іншій народности на Україні. І о языку Русинів доднесь многы говорять лем як о діалекті українського языка, а то ай з найвысшой уровни – штатной справы і научных

інштитуцій. З тых фактів выходить, же **Русины не мають нияку підпору з боку державы на то, жебы могли фунговати їх організації, школство, культура. Тым продовжує асіміляція Русинів, котру**

зачав іщі сталінський режим. Тот ся снажив вытерти Русинів з етнічної мапы світа у вшиткых країнах советського блоку. Продовжованя в таких практиках не корешпондує з демократічними прінціпами модерной Европы, до котрой Україна ся снажить дістати.

Зато як посланець Народной рады Словацькой республіки вызываю українську владу і парламент, жебы узнали Русинів як самостатну народность, котра мать свій властний язык, культуру, історію і жебы Русинам на теріторії України были гарантованы рівноцінны штандардны права і слободы, подобно як їх мають жителі інших народностей.“



Бандеровці на северовыході Словакії

Бандеровці на северовыході Словакії (1945 – 1947) – міфи, факты, пропаганда – під таков назвов ся одбив 14. мая 2014 уж 27. Научный семінар карпаторусиністики, організатором котрого є Інститут русинського языка і культури Пряшівської університети в Пряшові. Уж по другыраз на семінар прияв позваня выступити історік доц. ПгДр. Михал Шмігель, ПгД., з Філософічної факулты Університети Матея Бела в Баньській Бістріці, котрый ся спеціалізує у своїм баданю на тему оптацій, бандеровців і УПА (Української повсталецької армады). Авізована тема прикликала на семінар многих, котры ся данов проблематіков интересують. Свій интерес презентували і в багатій дискусії, котра наслідувала позад презентації, збогаченой і куртым документарным фільмом. Тема была нелем интересна, але ай значно шырока. Многие было невыповіджене, невысвітлене. З той причіны сьме вирішили попросити доцента Михала Шмігеля о інтервю.

• **Пане доценте, з яким цілем реалізовали бандеровці спомянуты Вами три „рейды“ на території выходной Словакії тісно позад скінчіння другой світової войны? Высвітлійте читателям, што значить термін „рейд“?**

М. Ш.: – Українська повсталецька армада (УПА), тзв. бандеровці (назва подля мена воджатая Стефана Бандеры – позн. ред.) vznikла іщі в періоді другой світової войны на території западной України на імпульз бандеровской Організації українських націоналістів – ОУН(Б) і реално была третів воєнськов силов міджі наступляючов советськов Червенов армадов (ЧА) і окупачным гітлеровським войском. Посланєм той повсталецької армады був бой проти окупаючому войску (ці німецькому, або советському) з цілєм створити незалежну українську державність, ай кідь тот бой не одповідав реалным силам, можностям і геополітичним условиям. Была то властно партізанська армада, котра продовжувала у своїх акціях ай по скінчіню войны, але счастья змінила своє посланя. Веджіня ОУН(Б), респ. в юлу 1944 створена Українська централна ослободжуюча рада (УЦВР) предпаладала, же скоро настане політичний конфлікт міджі главными членами антигітлеровской коаліції і розгорить ся далший воєнський конфлікт міджі США/Великов Брітаніов і Советським союзом. Предпаладали, же тот конфлікт бы їм міг допомогти здобути незалежність України. Українська ілегална армада мала зато дале быти приправлена на войну проти советському режиму на етнічних територіях України. Притім вызывала советськы републікы, а таксамо країны середній і южной Европы, на сполочный бой проти большевізму, проникаючому до того простору в повойнових роках, а то в тзв. „Фронті покореных і огроженых народів середній і выходной Европы“ (тоты „вызвы“ ся властно называють „рейды“ – позн. ред.). На тім місті буду цітовати, же подля новой концепції УЦВР: „К фронту покореных народів СССР придає ся ай новый фронт огроженых народів середній і южной Европы, котры были „ослободжены“

Червенов армадов спід німецької окупації. Перед тыма народами в повній важности стоить вопрос революционной обраны проти снагам Сталіна припоїти їх к СССР. Зо споїня тых двох фронтів вытворить ся блок покореных і огроженых



• **Історік доц. ПгДр. Михал Шмігель, ПгДр., з Філософічної факулты Університети Матея Бела в Баньській Бістріці, заінтересовав участников 27. семінара карпаторусиністики темов о бандеровцях.**
Фотка: П. Медвідь

народів, што в дослідку їх револючных намагань поведе ід поваліню союзного арешту народів і настоліню слободного жывота на руїнах сталінської тиранії. Покорены і огрожены народы і їх ослободительско-револючна война є єдным з найважнішых елементів днешній сїтуації. Завтра і в будучности їх значіння буде ся підвишовати, абы конечно світову сїстему перетворили на свій хосен“.

Подля УЦВР народы середній і выходной Европы, котры ся дістали до „большевицького ярма СССР“ мали ся стати стратегічными партнерами в бою українських повсталців за возроджіня української державности. Якраз в споїню з ослободительськыма рухами тых народів мав быти знищений большевицький „імперіалістичный став“ і выбудована нова міджінародно-правна сїстема, операюча ся о принцип народного самовызначіння. Прото в процесі боя проти советської сїстемы в регіоні, веджіня ОУН і УПА од року 1945 волиять тактику тзв. рейдів (пропагачных акцій). На території сусідніх держав высылать шпеціальны одділы УПА, котры організовали міджі містным жытельством розлічны формы політично-пропагачной работы. Як увів єден з ідеологів українського руху Йосиф Дяків: „Таков путів УПА інформує о бою українського народа за слободу, і о скutoчнім жывоті в СССР...“ Практичными кроками были якраз спомянуты мнов на лекції три рейды українських одділів на території Білорусії, Литвы, Польщі, Румунії і Чехословакії (Словакії). На території Словакії были зреалізованы два рейды – в августі-септембрі 1945, і в апрілі 1946. В юні-новембрі 1947 був зреалізований пересун (таксамо з пропагачным наміром; мож го означіти за третій рейд) тристо людей з юговыходной Польщі через територію ЧСР до америцькой окупачной зоны в Німецьку.

• **В бывшій Чехословакії ся бандеровців люде позе-**

рали як на яв крайно негативний – як на екстремістичних українських націоналістів. Як ся на бандерівців у тім часі позерали на Україні?

М. Ш.: – Бесспорно, в періоді рейдів і пізніше були бандерівці офіційно презентовані в тогочасній Чехословаччині як „банда ворогів, злодіїв і терористів“, котра проникла на територію із сусідньої Польщі. То але не була правда. Інтересне притім є, же самы українські партізанські стратегіє оцінювали Словакію позитивно. Українське жителство западної України і юговихідної Польщі ся на бандерівців позерали неєднозначно. Часть жителів їх підпорувала (інакше бы як партізанська армада не могла естувати до року 1950), друга часть жителів ся од їх роботи діштанцовала (главно в дослідку советських паціфікачких акцій на западній Україні). В юговихідній Польщі – на Лемковині были браны як одділы самообраны, котры ся поставили на одпор проти антиукраїнським (антирусинським) акціям, проти польським бандам і проти выселіню Лемків і Бойків з їх одвічної домовины.

• Як їх активіты аналізують історіци з країн, на території котрых УПА діяла?

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

СБУЛО або СФУЛО?

„Світова федерація українських лемківських об'єдань“ (СФУЛО) все веце доказує лем єдно. Днесь ей діяльність не є основане на етнічнім возроджіню Лемковины, розвитку і популяризації окремой духовной і матеріальной історії і културы Русинів/Лемків, хоць в проукраїнським плані, як то уводять і на своїм сайті, але на тім, быти п'ятов колонов, тройським конєм між Русинами, котрый не мать іншой работы, лем атакувати вшытко, што сперать ся українській фалзифікації історії Русинів і помагати дештрукцим силам заставити процес возроджіня Русинів.

Не даремно ся бісідуює, же потурченець є гірший як Турек. Тоты слова суть на сто процент чинны і в припаді СФУЛО. Уж минулого року „ініціативна“ федерація загнала і публікувала у своїм „Віснику“ писмо, в котрім мали велику потребу діштанцовати ся од Світового конгресу Русинів, який проходив на Україні, а ведно з тым організаціі, котры суть членами федерації, кликали „Службу безпеки України“ (СБУ), жебы контролювала русинський рух, бо тот хоче лем розбивати Україну. Люде, котры мають інтелігенцію ходем середньої уровни, кідь з дачім не суть согласны, так то просто ігнорують і не беруть на тім участь. Навыше, кібы хотіли быти обективны, публікували бы і резолюцію Світового конгресу Русинів і вказали окремы пункты, на основі котрых Русины мають діяти проти України. Лемже, самособов, такы пункты бы не нашлы. Яка є потреба публічно діштанцовати ся і кликати на русинський рух безпечностну службу, є може на першый погляд незрозуміла, но такой на тот другый – ясна. Потурченець є гірший як Турек. СФУЛО про своє ідеологічне існування не потребує розвивати културну дідовизну Русинів, але вказати, же мы ліпшы Українці, як тоты правы а ведно з тым сперти реалізацію того найосновнішого пункту в діяльності СКР, значить узнати самостатный русинський народ на Україні. Тадь такой прецеденс бы міг важно пошкодити проукраїнськи роздумуючим Руси-

М. Ш.: – Проблематика УПА – тзв. бандерівців на території України, Польщі і бывшій Чехословаччині в часах другой світової войны і курто по ній належить між темы, котрым ся днесь говорить *контроверзна проблематика*. Основа ей контроверзности є в інтерпретації. Закы до року 1990 ся тема высвітлювала дость єдностранно, позад паду желізної опоны ей виклад набрав веце часто протиходных дімензій, причім викликав, часом аж остры полемікы, а то між польськов і українськов історіографів. Феномен активної резистенції українського націоналістичного руху засяг ай до повойнової історії бывшій Чехословаччині, ай ту ся обявили голоса, котры насталили потребу може істотной ревізії публікованых інтерпретацій. То в істім періоді мотивувало групу словацьких істориків ініціювати научне бадання і наново отворити тот фрагмент народной історії. Вислідком бадання было дакілько публікованых работ, котры вказують на неправильне тлумачіння і інтерпретованя проблематики чехословацьков історіографів сперод року 1990. Так ся отворяють новы дімензії той інтересной, хоць ай комплікованой і контроверзной темы.

Фотка: П. Медвідь

нам/Лемкам. Што кібы хтось наголос пак о них повів, же і они Русины, а з образу о найвірнішых із Українців бы зістав лем рам?

Не перешов ани рік, а в писаню „лібесбріфів“ до „Службы безпеки“ СФУЛО продовжує далє. Што є на тім найліпше, публікує нелем своє писмо, але і одповідь СБУ. То є, якбач, єдиний смішний момент у цілій трагікомедії. По перше, не знам, котра інша організація (навыше неполітична, недержавна) бы публікувала, же комунікує з тайнов службов даякой державы, і по друге, публікованєм одповіді СБУ роблять з „утаеной“ работы безпечностной службы таке невидиме діло, як є хыбаль величезный кратер в америцькій пустині по двотоновім впавшій метеориті.

В передпоследнім числі „Вісника“ СФУЛО знова публікувала писмо. Знова просить і СБУ, жебы діяла. Прічинов мало быти писмо Петра Ґецька, котрый просив од російського президента „поміч“. На писмо Ґецька реаговати не буду. **Тот крок поміг, якбач, лем неславній популариті єдного чоловіка, але доіста не поміг Русинам, на котрых вдяка тому антипропаганда нашла далшу причіну, чом не узнати Русинів на Україні.** Тадь суть то врагы державы. Основный проблем бы єм не відів у тім, же хтось хоче діштанцовати ся од того писма, сам ся діштанцюю. Вопросом є, ці на діштанцованя треба кликати СБУ, або просто написати выголошіня. Далшым вопросом є, чом СФУЛО маніпулує з інформаціями, кідь в далшых речінях писма не бісідуює лем о авторови писма, але вказує на то, же карати треба цілий русинський рух на Закарпатю, бо він є „цілий підтримованный робітниками тайных служб Російської федерації...“ Такы выголошіня не суть нічим іншым, як маніпуляціям і пропагандов. Якбы СФУЛО не хотіла маніпуловати, і хотіла бы быти обективна, інформувала бы і о тім, же в звязи зо вшыткыма подіямы, котры теперь проходять на Україні, є ту і выголошіня **Євгена Жупа-**

на, голови Народної ради Русинів Закарпаття, котра з'єднать переважну частку русинських організацій на Закарпатті, і в котрій ся ясно пише, же Народна рада ся діштанцує од закликів Гецька, же є за мірне рішення ситуації а єдине, што хоче, то є узнання Русинів так, як тому є і в інших цивілізованих державах Європи. То але не є ніч сепаратистичне, ани протиукраїнське. Также який цілий русинський рух а яка робота російських тайных? Самособов, така інформація бы не сиділа до образу, котрый СФУЛО цілий час малює, также маніпуляцнов селекціов інформацій каламутить федерація дале голови своїх прихыленців. Схізофренія пані Федины і ей колегів, котры суть і Русины, і Українці, подля того, як то виходить ліпше в даній ситуації, але якось не є цалком під їх контролєв, бо в тім самім числі публікують Декларацію Світового конгресу Русинів, того конгресу, на котрый минуле літо кликали таксамо СБУ, і котрый основно пише тото саме, што пише і Народна рада. Як могли зробити таку хыбу і публікувати „неприятелів“ отчизны? Якбач зато, бо реальный русинський рух не є кримінальным рухом, як ся то намагають СФУЛО презентувати. А то потверджує як Світовый конгрес, так і Народна рада. Але то не є єдиний припад схізофренії і маніпуляції СФУЛО. Бо тота сама федерація і ей членські організації, все як треба дати десь кількость популяції, не рахують лем „своїх“, значить тых, котры ся голосять к Українцям, але рахують їх доведна з Русинами, котры ся декларують за окремый народ і од котрых СФУЛО давать руки гет і кличе на них СБУ. Маніпуляція і фалзифікація, котра выжадує схізофренію, здоровый чоловік того не годен, то система роботи тых організацій.

Самособов, СБУ своїм возлюбленим сполупрацівникам одповіла позітивно, а, як єм вже спомянув, СФУЛО то опублікувала в останім числі свого „Вісника“. Членами СФУЛО днесь суть, якбач з вынятком України, де українська організація на Лемках зробила фалат „доброї“ роботи, організації з інших держав, котры бы в моменті, коли бы зо

своїм назвы дали гет слово „Русин“ або „Лемко“ стратили і тот остаток членської бази, котра їм по новім возроджіню окремого русинського народу іщі зістала. Лемже они днесь не роблять на благо Русинів, лем продовжують роботу, котру зачав комуністичный режим і котра є наміряна проти Русинам. СФУЛО і організації, котры в ній беруть участь, суть досправдовы тройським конєм, люде, котры бы нелем хотіли быти ліпшыма Українцями як самы Українці, але днесь ся не боять сягнути по хочьякім средстві, жебы то доказали собі і Києву. Честне бы од них было, покля ся діштанцують од русинського руху, жебы з назвы своїх організацій дали слово Русин ці Лемко гет. Лемже то бы были вже лем українськы організації, котры бы в многих державах днесь были в тоталній декаденції. Навыше, пропала бы їм так выгодна позиція пятої колони, котра внутрі Русинів намагають ся робити то, што ся не дарить іншым – контролєвати і ходем дакус гамовати днесь вже яснє і незвратне возроджованя Русинів у світі, котры собі усвідомлюють, же суть унікальным, окремым народом зо своїм языком, културов, традиціями і історіов. Лемже пак стоить вопрос так: **Творять тоты організації іщі „Світову федерацію українських лемківських об'єдань“, значить СФУЛО, котра має розвивати і популарізувати окрему духовну і матеріалну історію і културу Русинів/Лемків, хочь в проукраїнськім дусі, або творять „Службу безпеки українських лемківських об'єдань“, значить СБУЛО, котра не робить ніч інше, лем то, же ся намагають зо выштыкых сил забранити тому, жебы Русины дізнали ся, же суть Русинами і дискредитують так Русинів, котры іншак мають тоту саму кров, як они, лем на розділ од них комуністичный блуд о Русинах-Українцях не приймають і нігда не приймуть?**

І ... лем так міджі нами: **Што на то державны уряды окремых держав, де суть членські організації СФУЛО зареєстрованы, же тоты організації комунікують з тайнов службов іншой державы?**

Дакус інформацій на 25-літя Стоваришыня Лемків

(Доповід Андрия Копчы на Надзвычайным Конгресі СЛ 29. 3. 2014.)

Не буде то справоздання з діяльності Стоваришыня Лемків за минулых 25 років, бо такы мож найти в офіційных справозданнях Головного Заряду на Конгресы, але кус інформацій – што ся діяло в тым часі в нашій організації.

Ініціаторы

Нонашками першой сенсу стрікте лемківської організації, котра возникла в 1989 році під назвом Стоваришыня Лемків были безпосередньо Ярослав Горошак і Митро Русинко. О кілко тот другій был знаним лем в ліницькым середовиску (хоц мал *одповідне* назвиско), то перший діял в ансамблю Лемковина, як тіж был єдним з ініціаторів розпаління Огніска в Михалові, котре тепер є знане як Лемківска Ватра на Чужині.

Очевиді, коли бесідує ся о Ансамблю Пісні і Танця Лемковина, то зараз на думку приходять братя Ярослав і Петро Трохановскы,

котры попрез організуваня Лемківських Ватр на рідній Лемковині (ту треба повісти іщы о Володиславі Грабані, як єдним з думкодавців той, якже значучой для Лемків в 80-ых роках імпрезы) підтримували свідоміст Лемків што до їх окремой народности, як тіж потребу покликания правдивой, незалежної лемківської організації. Але до 1989 рока было то практычні неможливе, хоц по 1956 році были пробы ей покликания. Треба ту оддати чест таким людем як Павел Стефановскій, Ярослав Мерена ци Ярослав Зволінскій, котры діяли в зеленогірськым середовиску (Зелена Гора).

Чого то Митро Русинко і Ярослав Горошак сут наонашками Стоваришыня Лемків? А зато, же тот перший зорганізувал в Лігници 10 грудня 1988 рока стрічу з тым другим, посвячену походжыню і історії Лемків, на яку пришли люде, котры онедолга, бо 4 лютого 1989 рока брали участ в першым, уж офіційным організаційным зібраню. Нашли ся уж серед них Лемкы не лем зо захід-

ной Польщі, але тіж з Лемковини, враз такой 40 осіб. Не вшиткы были за покликаньом окремой організації, а бодай не в таким виді, в яком пак возникла.

Лемківскій Театр

На стрічу в Лігници приїхал тіж з Валбжиха нікому ближе незнаний Андрій Копча, котрий запрошынйа дістал од Богдана Горбала, а котрий похвалил ся, же написал драму *Одтяты корені* і хтіл бы ю выставити (скорше прибувал зробити тото в Михалові, де стрітил ся з Михалом Романяком, котрий му єднако одмовил). Зобранны позерали на Андрия Копчу дост підозріво а уж напевно Ярослав Горошак, котрий приїхал до Лігници жебы заінспірувати покликания лемківской організації, а тымчасом він хотіл робити представліня. І ту нашол ся Митро Русинко, котрий обіцял зорганізувати акторів до лемківского театру. В половині липця вказало ся, же Лемкы можут мати і єдно, і друге. Мало того. То на третій пробі *Одтятых корені* Митро запропонував, жебы створити ініціативну групу до покликания лемківской організації. Листу підписало 17 «акторів».

Лемківскій Театр діял до 2000 рока. За тот час представил пят премьер: *Одтяты корені* (1989), *Вертеп в Карпатах* (1990), *На чужыні* (1991), *Остатня година* (1993) і *Малювати, малювати* (2000).

Назва організації

Перший проблем, хоц не головний, то была назва лемківской організації. О кілко перший ей член: Товаришыня ци Товариство скоро остал выбраний, то дальша част назвы была долго дискутувана. Выбрано медже двома: Товаришыня Лемків і Товаришыня Лемків-Русинів. Найвеце голосів зобрала тота перша а головным аргументом было тото, же для Поляків Русин барз коярит ся з Рускыма, котры в тамтым часі в Польщі не были одбраны прихильні. Назву організації прийнято на наступным організаційным зобраню 4 марця 1989 рока.

Статут

Початково статут Товаришыня мал написати Митро Трохановскій, але остаточні зробил то Андрій Копча, котрий взорувал ся на новым... Статуті Лігы Жінок (Liga Kobiet), бо такій акуратні был в найнівшым юридичным виданю Dziennik Ustaw. Корыстал тіж в невеликій ступени зо Статуту УСКТ. Першу версію Андрій Копча читал през... 4 години, а дискусія над поправками заняла такой друге тілко. 15 марця 1989 рока был зложений враз з писмом і списком заложытели в Выділі Громадянських Справ Воевідского Уряду в Лігници през Митра Русинку і Андрия Копчу. Статут з невеликыма, барже косметычныма змінами обовязує до днес. Може треба го змінити, але то уж справа найближшого Конгресу ци Конгресів. На днешній ден Статут рахує 73 параграфи.

Реєстрація

В Воевідскым Уряді кус ся зачудували, же якысы Лемкы хотят заложыти свою організацію, але документи прийняли і такой през два тыжні нич ся в тій справі не діяло. 28 марця задзвонил до Андрия Копчы директор Выділу Соспільных Справ Войцех Кшижановскі і повіл, же хоче зареєструвати Товаришыня Лемків на основі старої *Уставы о Професийных Спілках і Соспільным Ор-*

ганізациях, бо закла буде обовязувала нова, зас мине кус часу. Треба лем было того самого дня приїхати до Лігници і поправити Статут. *Пан каже, слуга мусит*. За дві години Андрій Копча был уж в лігницькым Воевідскым Уряді і товды вказало ся, же треба переписати цілий Статут, бо на кожній стороні сут блуды, головні інтерпункційны. А до переписання было лем... 18 сторін. Але де? В тамтых часах о машину до писання не было легко, а уряд заперали за годину. На щестя А. Копча был товды заступцьом директора Драматычного Театру в Валбжиху і знал директора Драматычного Театру в Лігници, котрий удоступнил му театральну машину до писання. По пятох годинах Статут был переписаний, а наступного дня занесений до Воевідского Уряду.

7 квітня 1989 рока Выділ Громадянських Справ при Воевідскым Уряді в Лігници зареєструвал під числом 15 першу повоевну лемківску організацію під назвом Товаришыня Лемків. 7 січня 2002 рока Товаришыня Лемків было зареєструване в Крайовым Реєстрі Судівництва во Вроцлаві під номером 0000070213.

Домівка

През 25 років Товаришыня Лемків (Головний Заряд і кружок в Лігници) мал три домівкы і вшиткы они были недалеко себе: при ул. Явожыньскій 9 (світлиця православної парафії) в роках 1989 - 1992, при ул. Рузвельта 1 в роках 1992 - 98 і теперішня при ул. З. Косак 6 од 1998 рока. На основі Нотарияльной Умовы з 17 листопада 1998 р. Товаришыня Лемків выкупило ей на 99 років в вічысте ужыткування за 47250.06 зл. Од 1999 платили сме за вічысте ужыткування ґрунту 1038, а од 2011 аж 4680 зл. Од початку проблемом было огріваня. В 2014 має він ся скінчыти, бо Міністер Адміністрації і Цифризації признал Товаришыню 103000 зл на тоту ціль, але окремо того мусит оно само выгаздувати 11500 зл. До того будут оплаты за газ, на котрий до кінця того рока маме невелике фінансове забезпечення.

Кружки

Кружки мали быти основном формом діяня Товаришыня. Заряды, головний і окружны мали лем ім помагати в діяню, н.п. попрез высыланя внесків о дотации до центральных і воевідських урядів як тіж інчых інституцій: фондаций, банків і інчых спонсорів, але на внесок заінтересуваных кружків, котры не мають правной особовости і не можут тіж мати свого банкового конта.

Перший кружок Товаришыня Лемків завязал ся 23 квітня 1989 рока в Хоцянові. Потім был Чмель, Лігниця, Крениця, Гожів Влп., Любін. В другій половині 1989 рока завязали ся кружки в Устю Рускым (Горлицкым) і Ждыни. Тот остатній мал організувати VIII Лемківску Ватру, котра в 1990 році переносила ся до того села. В справі Ватры з зарядом Кружка СЛ в Ждыни одбыла ся 31 січня 1990 рока стріча представників Головного Заряду Андрия Копчы, Петра Трохановского і Штефана Косовского, як тіж керівника ансамблю «Лемковина» Ярослава Трохановского і єдного з думкодавців Ватры в Горах, Володислава Грабана. Што было дальше - вшиткы знають...

В році 1990 завязано Кружок СЛ в Михалові, в 1994 р. в Мальчыцах, в 1998 р. во

Вроцлаві, в 1999 р. в Варшаві, в 2000 р. в Пшемкові.

Ріжны были діі кружків, але більшість з них діє до гнеска. Заникли кружки в Ждзину, Устю ці Варшаві, символічний є кружок в Чмелю. Найбарже активны сут кружки в Пшемкові і Лігници. Інчы уактивняють ся при нагоді векшых імпрез, як хоцбы Вроцлав, Михалів, Хоцянів ці Любін при організації Лемківской Ватры на Чужыні, Крениця при Біенале Лемківской-Русиньской Культуры (ту тіж організувано два Сьвітовы Конгресы Русинів, в 1993 і 2005 роках), а Гожів Влклп. зорганізувал уж 21 Стріч з Лемківском Культуром і є то по Лемківській Ватрі на Чужыні найстарша імпреза організувана през Стоваришыня Лемків. Жаль, же кружок в Лісци не організує уж Хвиль з Лемківском Культуром, бо было бы красні кєд бы не лем тот, але каждый кружок бодай раз в році організувал даяку імпрезу.

Пінязі

Бесідує ся, же організація найліпше діє, коли... не ма пінязі. І штоси в тым є. През першы рокы свойого діяня

Стоваришыня Лемків утримувало ся лем з членских внесків і даровизн на конкретны цілі, так як хоцбы на купівлю компютеру для Редакції Бєсїда „Бєсїда” і ксеро, на котрым головні друкувано часопис. Невелькы впливы з його продажы, як тіж з продажы білетів на театральны спектаклі, інчы концерты і забавы спомагали выдаткы Стоваришыня.

Перша дотация, котру сме дістали од державы, а конкретні од Міністерства Культуры і Штуки в 1994 році на Лемківску Ватру на Чужыні вынесла аж ... 50 милионів, але пред деномінацией; на деншні пінязі є то 5000 зл. (для порівняня – на тогорічну, уж XXXIV Ватру Міністерство Адміністрації і Цифризації признало 57000 зл.). Од 1995 рока Стоваришыня Лемків діставало уж (ці аж, бо інчы меншыновы організації были дотуваны такой одраз по трансформації 1989 рока) регулярні дотации на імпрезы і видавництва.

Днес, очывидні, не даст ся уж обыйти без реченых дотаций. Та думам, же окрема того нам од себе треба оддати для організації дакус вєце часу і серця.

(Публіковане у лемківскім русиньскім языку.)

Богдан ГАМБАЛЬ, Стоваришыня Руска Бурса в Горлицях

На 25-літя основаня Стоваришыня Лемків

25 років тому был єм на заложительскім зобраню Стоваришыня Лемків – першой лемківской організації, котра могла быти основана по выселіню. Товди, в 1989 році Лемкы перший раз могли діждати ся своей етнічної соспільной репрезентації. Стало ся то завдяки демократычным змінам в Польщы, а дале в праві вшыткых бывшых комуністычных державах. І там тіж могли ся основати незалижны од никого організації Русинів/Руснаків/Лемків.

Стоваришыня Лемків, як перше зачало охораняти, плекати і розвивати в системовий спосіб вшыткы принципи, основны лемківскы прикметы, але і вшыткы а не лем ідеологічным ситцьом пересіяны, пасуючы до чужой націоналістычой концепції выбраны а попри тым і часто здеформуваны выды лемківской культуры.

Стоваришыня Лемків як перше упомянуло ся о тоты нашы прикметы, котры сут для каждой етнічної меншыны найважнійшы. Котры нас Лемків містят серед інчых народів. През долги рокы асиміляції (вынародовліня), были они през антылемківскы силы заборонены. Сут они зо собом нероздільні повязаны – мам на думці почутя нашой груповой достоменности – то єст групову русиньску достоменність і лемківській – русиньскій язык, як культуротворчий елемент лемківского бытя.

Стоваришыня Лемків як перша соспільна лемківска організація консеквентні допровадила до введіння вчыня лемківского языка в шкільній системі – одшкіл початковых, през гімназіяльну і ліцейну ступін, през матуру з лемківского языка, аж до лемкознавчых університетских студий.

Та до днес не брак таких антылемківских діянь, котрых цілю є ліквідація лемківской едукації, языка, достоменности. Люди, котры не чуют ганьбы перед народом, з котрого гейбы ся взяли жебы постулювати ліквідацію тых осягнінь.

Ганьбаче є при тім того, же част з тых

люды підпераючых антылемківску, антинародову діяльність сама вчыт лемківского языка, хоц лемківской філології не скінчыла. Вантпливости будят їх лемківскознавчы компетенції.

Коли такы організації в своїх менах, в статутах, в деклярациях хоснуют назву Лемко, лемківській, – то час жебы голосно ім повісти і попросити. Най сой тоты назвы, статуты, деклярації позміняють і замінят їх правильном етнічном термінологієм, таком котра близка їх байці. Бо не годен терпіти Лемкам, жебы антылемківску діяльність провадили «лемківскы» з назвы, соспільны організації.

Мам гонір промавляти днес на ювілею Стоваришыня Лемків в імени братньої вашой організації – Стоваришыня Руска Бурса з Горлиц. Стоваришыня Лемків як організація, а його члены през долги рокы підперали стараня о зворот нашого соспільного лемківского маєтку. Товди коли польскы уряды през долги рокы были гухы на аргументы, котры брали ся од попередніх поколінь Настоятелів Руских Бурс, а вібчы ідеово організації узурпууючы сой права до Руской Бурсы през суд прїбували одберати Лемкам їх соспільний маєсток.

Днес єм ту по то, жебы тым, котры нам през тоты вшыткы рокы помагали подякувати. Особливо предсідательови пану Андрийови Копчы, але през нього дякую щиро вшыткым Вам, котры сте нас през долги рокы підпорювали. З перспектывы Горлиц, з перспектывы тых, котры деси іщы дале, бо за границями жыють а голосят ся за Лемків Ваш доробок передо вшыткым в просторі розвитку лемківского языка, в тым особливо ваших лемківских видавництв є великій, доціняний і фурт недостаточні розпропагуваний.

Днес гратулюю братя Вам шумного ювілею, і желям давшийою успішной діяльності на хосен вшыткых Лемків.

(Публіковане у лемківскім русиньскім языку.)

Языкова култура выбранных русиньских масмедій (1)

Кодіфікація русиньского языка на Словакії в році 1995 была основным предположєм на заведжїя того языка до розлічных сфер жывота Русинів: літературной, масмедіальной, конфесійной, сценічно-театральной, урядной і школьскої (Plišková, 2007).

В даній капітолі ся заміряєме на масмедіальну сферу, пресніше на дакотры русиньскы масмедії на Словакії, выдаваны в друкованій формі. Як уж сьме спомянули, в сучасности на Словакії масмедіальну сферу репрезентують штири друкованы періодіка світського характеру – *Русин*, *Народны новинки*, *InfoРусин*, *Голос Русина*, дві періодіка церковного характеру – *Благовістник*, *Артос*, і дві електронічны верейноправны медії – *Словенський розглас* і *Словенська телевізія*, респ. найновше *Радіо і Телевізія Словакії* (РТВС). Вшыткы тоты масмедії маюць визначну роль в передаваню інформації в материньскім языку жытелям русиньской народности, а тым і в пропагації русиньского языка.

Цілём даной капітолы буде вказати на факт, до якої міры ся акцептує нормативность русиньского літературного языка у русиньскій писаній публіцистіці, т. є. у выбранных періодіках *Русин*, *InfoРусин* і *Артос*. Споминаны періодіка сьме выбрали за основу нашого баданя в практичній части работы, бо każde з них має свою шпеціфічну языкову културу.

Перед тым, як приступиме к аналізі языковой културы, преферованой редакціями уведжєных періодік, наперед в короткости представиме споминаны періодіка.

Русин є културно-хрістіанський двоймісячник, котрый є орьєнтований інтеррегіонално, што значить, же своє місто в нїм має спектр проблемів Русинів зо вшыткых країн карпатського ареалу (Словакія, Україна, Польща, Мадярсько, Сербія, Румунія, Хорватія), враховано Чеськой републіки, Росії, Сполєных штатів америцьких. Окрем народностных проблемів ся даный часопис інтересує і о набожєньскы ці културно-сполочєньскы проблемы Русинів. На основі публікованых статей можеме повісти, же амбіціов *Русина* є досягнути научно-популярну уровень і заміряти ся на історічны, літературны і соціолінгвістічны аспекты жывота Русинів дома і у світі. Часопис од зачатку выходить як двоймісячник і з вынятком років 1995 – 1998 і року 2004 редакція ся снажила дотримовати єго періодичность (Плішкова, 2004).

До русиньского масмедіального простору од року 2004 прибыло нове періодікум – місячник, респ. пізніше двойтыжденник, Русиньской оброды на Словакії – *InfoРусин*. *InfoРусин* є заміряный на културно-сполочєньскій живот русиньской народностной меншыны посередництвом акцій реалізованных єго видавателєм – Русиньсков обродов на Словакії. На єго сторінках суть публікованы актуалны темы, інформації і репортажы з културно-сполочєньских акцій, менше одборны і аналітичны статї. Хоць każde русиньске періодікум в русиньскім языку бы ся мало поважовати за успіх ревіталізацного процесу по році 1989, тот місячник нечекано зачав у дакотрых чїслах публіковати аж до 40 % статей в словацькім языку. Подобно і видаватель, котрый був ініціатором кодїфікації русиньского языка перед ро-

ком 1995, з незнамых причін зачав ігноровати платны правила русиньского правопису і притримовати ся властных орфографічных норм.

В русиньскім масмедіальнім контексті має своє місце і кварталник церковного характеру *Артос* – часопис *Общєства св. Йоана Крестителя*, який публікує статї в нормативній подобі русиньского языка – в обидвох графічных сістемах з перевагов латинікы. Ёго обсяг творять переважно статї теологічного, літургічного і історічного характеру (Plišková, 2007).

На основі уведжєной характерістікы сьме собі даны періодіка выбрали за основу нашого баданя. Практичну аналізу їх языковой културы будеме робити на выбранных текстах, публікованых в тых періодіках в розлічных часовых періодах по році 2005, в котрім были зробелєны першы зміны в правилах правопису.

Проблемы языковой културы в часописах *Русин*, *Инфорусин* і *Артос*

Часопис *Русин* ся все намагав і намагать дотримовати платны нормы русиньского літературного языка. Наперек тому в дакотрых припадах ся одхылює од правил правопису русиньского літературного языка, на котры вкажеме в нашім баданю.

Противагов к даному часопису є *InfoРусин*, котрый як і *Русин* є писаний азбуков, але на розділ од *Русина* не во вшыткых припадах і не в єднакій мірі решпектує нормы літературного русиньского языка. Даколи, може, цілено, даколи, може, з незнаня правил русиньского правопису. Нашов задачов буде просондовати на сторінках *InfoРусина* найважнішы языковы явы, котры не корешпондують з правилами русиньского правопису.

Кварталник *Артос* публікує свої статї в кодїфікованій нормі русиньского языка – в обидвох графічных сістемах з перевагов латинікы. З той причіны єго шпеціфічным проблемом, окрем іншого, є транслїтерація русиньской азбуки до латиньской графічной сістємы.

Предметом практичній части нашой работы є аналіза порушования окремых орфографічных норм в друкованых періодіках *Русин*, *InfoРусин* і *Артос*. Про легшу орьєнтацію в текстї і раціоналізацію простору, назвы даных періодік будеме скорочовати: *Русин* – (Р), *InfoРусин* – (ІР), *Артос* – (А). К діспозії сьме мали по десять чїсел з каждого періодіка. На основі їх штудія сьме здобыли велике множество прикладів, на котрых можеме оцінити уровень їх языковой културы, т. є., дотримованя або недотримованя прийтой нормы. Проблематіку порушования норм правопису сьме розділили до трьох груп в залежности од того, котрой уровни языка ся дотыкають – фонологічної, морфологічної або лексичной. В їх рамках хочєме вказати найчастішы одхылєваня окремых редакцій ці видавателїв од платных орфографічных норм русиньского літературного языка.

1. Фонологічна уровень

1.1 Правопис гласной фонемы /і/

Гласну фонему /i/ означає буквами **і, и**. То значить, же тота фонема ся пише двояко як в домашніх, так і в чужіх морфемах. Найчастіше сьме ся стрічали з порушванєм правопису букви **і** на місті староруського **и** в суфіксі **-иц(я)** де пишемо **і** а не **и**. Даний проблем сьме находили переважно на сторінках *InfoРусина* і *Артоса*, де намісто нормативного суфікса **-иц(я)** редактори ці дописователі хосновали суфікс **-иц(а)** (правилну форму в прикладах уводиме грубым штіфтом): *граница* (IP, 2/2005, с. 5) – **границя**, *пословица* (IP, 3/2005, с. 4) – **пословиця**, *околица* (IP, 3/2005, с. 4) – **околиця**, *красавица* (IP, 3/2005, с. 9) – **красавиця**, *бабица* (IP, 3/2005, с. 6) – **бабіця**, *бідница* (IP, 1/2008, с. 14) – **бідниця**, *пятница* (IP) – **пятніця**, *палица* (IP, 1/2008, с. 15) – **паліця**, *книжница* (IP, 2/2005, с. 5) – **книжниця**, *грішница* (А, 3/2010 с. 12) – **грішниця**.

При аналізі періодік сьме в пару прикладах натрапили і на проблем ненормативного вживаня букви **и** в суфіксі **-иц**, напр.: *старенький родич* (IP) – **родіч**, *Духнович* (P, 3/2009, с. 5) – **Духновіч**.

1.2 Правопис йотованой букви „ѣ“

Букву **ѣ** в русиньскім алфавіті дакотры лінгвісты од самого зачатку поважовали за чужій елемент і на основі того радили тоту букву з алфавіту випустити (Цігра, 1997). Хоць в новых правилах з року 2005 (Ябур, Плїшкова, 2005) ся буква **ѣ** зохабила, но ей вживаня ся зредуковало: в перевзятых словах на їх зачатку, але і по гласных місто букви **ѣ** ся пише споїня фонем „й + о“, напр.: *йора*, *йогурт*, *йотований*, *Йоан*, *Йосафат*, *Йоалана*, *майор*, *район*, *майонеза*, *йоносфера*, *буйон* і т. д. У вшытких остатніх позиціях ся буква **ѣ** вживать, а то:

а) по буквах на означованя гласных фонем: *обаѣба*, *воѣвати* і т. д.;

б) на абсолютнім зачатку слова: *ѣму*, *ѣго*, *ѣй* і т. д.;

в) по розділовім твердім і м'ягкім знаку (ѣ, ъ) по парных подля твердості – м'якості согласных на сигналізацію йотації: *серѣзньий*, *зѣѣкнути* і т. д.;

г) по парных по твердості і м'якості согласных (**т, д, н, л, х, з, р, ц, дз**) на означіня м'якості согласных: *малѣвати*, *теперішнѣго*, *трѣх* і т. д. (Ябур, Плїшкова, 2005).

О проблематичности функціонуваня букви **ѣ** в русиньских періодіках свідчить ей недослідне вживаня або докінця ігнорованя дакотрыма редакціями.

Редакція часопису *InfoРусин* в роспорі як з кодифікаціов з року 1995, так і з іновованим правописом з року 2005 графему **ѣ** не вживать. Місто нѣй в правописі находиме споїня фонем „й + о“ і „ь + о“, напр.: під *Дукльов* – під *Дуклѣв* (IP, 2/2005, с. 2), *сольов* (IP, 2/2005, с. 3) – *солѣв*, *пастырѣом* (IP, 1/2008, с. 14) – *пастырѣм*, *окрайово* (IP, 13 – 14/ 2012, с. 4) – *окраѣво*, *свойов* (IP, 13 – 14/ 2012, с. 7) – *своѣв*, *доконалостѣв* (IP, 13 – 14/ 2012, с. 7) – *доконалостѣв*, *скрашльовали* (IP, 13 – 14/ 2012, с. 7) – *скрашлѣвали*, *рушанѣом* і *дупканѣом* (IP, 12/2006, с. 2) – *рушанѣм* і *дупканѣм*, з великов *радостѣв* – з великов *радостѣв* (IP), *златѣм клинѣом* (IP, 17/2010, с. 6) – *златѣм клинѣм*, з *папірѣом* (IP, 9/2012, с. 11) – з *папірѣм*, *майову недѣлю* (IP, 9/2012, с. 11) – *маѣву недѣлю*, *днѣом* (IP, 7/2009, с. 1) – *днѣм*, перед *шестѣома* роками – перед *шестѣма* роками (IP), *тайомник* (IP, 3/2005, с. 2) – *таѣмник*, *понедѣльок* (IP, 3/2005, с. 2) – *понедѣлѣк*, з *Петѣом* (IP, 9/2012, с. 3) – з *Петѣм*, *гусльовых* віртуозів (IP, 9/2012, с. 4) – *гуслѣвых* віртуозів, перед *акційов* (IP, 12/2006, с. 4) – перед *акційѣв*, *Марійов Терезійов* (IP, 3/2005, с. 5) – *Маріѣв Терезіѣв*, *Хмельова* – *Хмелѣва* (IP, 10/2005, с. 13), *высловльовали* (IP, 12/2006, с. 14) – *высловлѣвали*, *Бардеійов* (IP, 3/2005, с. 2) – *Бардеѣв*, з *домашньов* – з *домашнѣв* (IP, 3/2005, с. 6), *млиньовым* *камінѣом* (IP, 2/2005, с. 8) – *млиньѣвым*

камінѣм – *бойовати* (IP, 10/2005, с. 13) – *боѣвати*, з *гордостѣв* – з *гордостѣв* (IP), *молочінѣом* (IP, 17/2010, с. 5) – *молочінѣм*.

Пару прикладів сьме нашли і в періодіку *Артос*: перед *царѣом* (А, 1/2006, с. 6) – перед *царѣм*, *одрубанѣом* (А, 1/2006, с. 6) – *одрубанѣм*, *писарѣом* (А, 1/2006, с. 6) – *писарѣм*, *печатѣв* (А, 1/2006, с. 6) – *печатѣв*, *выжарѣовало* (А, 1/2006 с. 9) – *выжарѣвало*, *оціньовали* (А, 4/2010, с. 17) – *оцінѣвали*, *міджі смертѣв* (А, 1/2003, с. 22) – *міджі смертѣв*, *людѣом* (А, 1/2008, с. 20) – *людѣм*, *заповідѣв* (А, 3/2007, с. 9) – *заповідѣв*, *мойов* (А, 1/2006, с. 6) – *моѣв*, *повышінѣом* (А, 2/2008, с. 18) – *повышінѣм*.

1.3 Правопис йотованой букви „ї“

Подля приятих правил з року 2005 букву **ї** пишемо по парных по твердості і м'якості согласных (т, д, н, л, х, з, р, ц, дз) на означіня (сигналізацію) м'якості согласных, напр.: *сніг*, *цївка*, *тїнь* і т. д. (Ябур, Плїшкова, 2005).

Подобно як при правописі **ѣ**, і при правописі **ї** видиме розділы в акцептованю ей новой функції – змягчованя твердых консонантів. Редакції *Русина* і *Артоса* приняли букву **ї** в даній функції, бо поважують за повинність дотримовати норму русиньского літературного языка, но редакція *InfoРусина* новы правила правопису в данім одношіню не акцептує. З прочітаних періодік видно, же найвеце порушвана норма є якраз в періодіку *InfoРусин*, но стрітили сьме ся і з припадами, же в *Артосі* ся на писмі буква **ї** не означовала. Як знаме, *Артос* публікує свої статі з перевагов латинікы, але правила транслітерації суть інтегралнов частѣв правил русиньского правопису (Ябур, Плїшкова, 2005, с. 41). З них є ясне, же буква **ї**, подобно як і вшыткы йотованы буквы, ся до латинікы переписують двояко, а то в залежности од функції, яку в конкретній позиції у слові мають: ці значать йотованы графемы, або мають палаталну функцію. Выходячі з того, їх транслітерація не може быти тотожна, напр. слова *моя*, *свято* до латинікы правильно перепишемо як *moja*, *svjato*, але слова *грїх*, *на нозї* до латинікы правильно перепишемо як *hr'ich*, *na noz'ї* і т. д.

В текстах *Артосу* нашли сьме тиж пару таких слов, де редакторы при транслітерації не зазначили палаталну функцію букви **ї**, напр.: *bisida moze byti* (А, 4/2007, с. 14) – *bis'ida moze byti*, з *Františkom* – з *Františkom* (А), *peršy kalendari* (А, 3/2010, с. 10) – *peršy kalendar'i*, *stricha* (А, 3/2008, с. 20) – *str'icha*, *car'sky dveri* (А, 2/2008, с. 4) – *car'sky dver'i*, *všyto sotvoriŋa* (А, 2/2008, с. 5) – *všyto sotvor'iŋa*, *rišiŋom* (А) – *r'išiŋom*, *namiriŋa* (А) – *namir'iŋa* (А, 2/2008, с. 5), *malari* (А, 3/2008, с. 8) – *malar'i*, *kalendari* (А, 3/2010, с. 10) – *kalendar'i*.

Найвеце слов, правопис котрых є в роспорі з нормами правопису букви **ї**, сьме нашли в *InfoРусині*, менше в *Артосі* а найменше в *Русині*, напр.: *дідо* (IP, 3/2005, с. 4) – *дідо*, *рішѣти* (IP, 13/2010, с. 2) – *рішѣти*, *літній* (IP, 13 – 14/2012, с. 6) – *літній*, *выслідкы* (IP) – *выслідкы*, *грїла* (IP, 3/2005, с. 9) – *грїла*, *модернішый* (IP, 1/2008, с. 2) – *модернішый*, *палінка* (IP, 3/2005, с. 8) – *палінка*, *орїхы* (IP, 3/2005, с. 8) – *орїхы*, *Німецько* (IP) – *Німецько*, *діти* (IP, 13 – 14/2012, с. 3) – *діти*, *лік* (IP, 12/2006, с. 3) – *лік*, *неділя* (IP, 13 – 14/ 2012, с. 8) – *неділя*, *о сусідках* (IP, 12/2006, с. 3) – *о сусідках*, *засіданя* (IP, 13/2010, с. 3) – *засіданя*, *желізний* (IP, 12/2006, с. 6) – *желізний*, *дірка* (IP, 2/2005, с. 8) – *дірка*, *ліпити* (IP, 2/2005, с. 8) – *ліпити*, *хотів* (IP, 3/2005, с. 1) – *хотів*, *грїхы* (IP) – *грїхы*, *ліпшый* (IP, 1/2008, с. 1) – *ліпшый*, *постріляти* (IP) – *постріляти*, *бісідуючих* людей (IP, 1/2008, с. 15) – *бісідуючих* людей, *рідко* (А, 4/2010 с. 13) – *рідко*, *хліб* (А, 1/2009, с. 6) – *хліб*, *дівка* (А, 4/2010, с. 3) – *дівка*, *розрізали* (P, 3 – 4/ 2006 с. 7) – *розрізали*, *варїхы* в кухні (P, 1 – 2/2006 с. 5) – *варїхы* в кухні, *рішіня* (P, 3 – 4/2006, с. 7) – *рішіня*,

рідко (Р, 3 – 4/2006, с. 7) – **рідко**, діти – **діти**, тіло – **тіло**, пінязі (А, 3/2005, с. 12) – **пінязі** і други.

1.4 Правопис мягкого знака „б“

Правопис мягкого знака в русиньскім языку залежить таксамо од ёго функції в слові, будь фунгує як розділюючий знак, напр.: *ательєр, бар'єра, хоцьяк* і т. д., або помягшує перед ним стоячий консонант, напр.: *тінь, робить, недільный* (Ябур, Плішкова, 2005).

При аналізі періодік сьме нашли лем два припады, де ся дане правило порушує: *карьеры* (ІР, 1 – 2/2006, с. 8) – **карьерсы**, *екстерер* (ІР, 10/2005, с. 10) – **екстерьерс**.

Найчастіша позиція писання мягкого знака (**ь**) є по согласных **д, т, н, л, з, с, р, ц, дз**:

а) Перед суфіксом **-ск-** в односных придавниках, напр.: *паньскый, живаньскый*,

русиньскый і т. д. (Ябур, Плішкова, 2005).

Проблеми з правописом мягкого знака (**ь**) в даній позиції мать головню періодікум *InfoРусин*, але поедны припады сьме нашли і на сторінках *Артоса*, а лем рідко і в періодіку *Русин*, напр.: *бакаларскый* (ІР, 1/2008, с. 8) – **бакаларьскый**, *матерска школка* (ІР, 1/2008, с. 15) – **матерьска** школка, зо *сниньского* окресу (ІР, 2/2005, с. 3) – зо **Сниньского** окресу, *господарска* ситуація (ІР, 2/2005, с. 3) – **господарьска** ситуація, *аматерскый* (ІР, 5/2009, с. 5) – **аматерьскый**, *лабірскый* (ІР, 5/2009, с. 5) – **лабірьскый**, *авторскы* співанкы (ІР, 1/2008 с. 3) – **авторьскы** співанкы, *модераторске* увітання (ІР, 23/2010, с. 2) – **модераторьске** увітання, *лабірскый* окрес (ІР, 17/2010, с. 6) – **Лабірьскый** окрес, *організаторска* активність (ІР, 1/2008, с. 2) – **організаторьска** активність, *габурской* (ІР, 3/2005, с. 2) – **габурьской**, *матерскый* (ІР, 1/2008, с. 3) – **матерьскый**, *magisterskych kniň* (А, 3/2008, с. 23) – **magister'skych kniň**, *карпатска* (А, 3/2005, с. 18) – **карпатьска**, *малярскый* (Р, 5/2008, с. 8) – **малярьскый**, *земледілка* освіта (Р, 1 – 2/2005, с. 3) – **земледільска** освіта.

б) Мягкий знак пишеме по **р** на кінці слова або складу, напр.: *теперь, церьков* і т. д. Порушования правила сьме нашли в *InfoРусині* і *Артосі*, напр.: *папір* (ІР, 5/2009, с. 5) – **папірь**, *твар* (ІР, 10/2005, с. 8) – **тварь**, *сценар* (ІР, 13/2010, с. 2) – **сценарь**, *вікар* (ІР, 12/2006, с. 5) – **вікарь**, *цінтер* (ІР) – **цінтерь** (ІР), *церков* (А, 3/2007, с. 9) – **церьков**.

в) В дакотрых припадах редакторы вшыткых періодік визначають мягкість на писмі там, де ся консонант подля правил не помягчує, напр.: *культурный* (ІР, 3/2005, с. 1) – **културный**, *дальший* (ІР) – **далшый**, *кінцьовый* (ІР) – **кінцёвый**, *соньце* (ІР, 23/2009, с. 12) – **сонце**, *близкий* (ІР, 2/2005, с. 7) – **близкий**, в *Сербску* (ІР, 12/2006, с. 11) – в **Сербску**, *офіціальний* (ІР, 3/2005, с. 6) – **офіціалный**, *польногосподарство* (ІР, 2/2005, с. 5) – **польногосподарство**, *моментально* (ІР, 2/2005, с. 5) – **моментално**, з *дітьми* (ІР, 10/2005, с. 11) – з **дітьми**, *актуальный* (ІР, 20/2011, с. 5) – **актуалный**, *ріс'то* (А, 4/2010, с. 4) – **ріс'то**, *занимали ся* **польногосподарством**, *господарство* (Р, 1 – 2/2006, с. 5) – **господарство**, в *близьких* містах (Р, 1 – 2/2006, с. 5) – в **близьких** містах, *письма* (Р, 6/2009, с. 3) – **писма**.

1.5 Правопис согласных групп **-стн-**, **-стл-**, **-ждн-**, **-рдц-**, **-рнци-**

В русиньскім правописі было прияте правило, же группы согласных **-стн-**, **-стл-**, **-ждн-**, **-рдц-**, **-рнци-** ся не будуудь на писмі спрощовати так, як то є в українськім правописі. Приклады, котры суть в роспорі з приятов нормов, сьме нашли на сторінках *InfoРусина*, напр.: *зависливый* – **завистливый**, *власный* – **властный**, *щасливый* (ІР, 1/2008, с. 1) – **щастливый**, в *тыжню* (ІР, 3/2005, с. 5) – в **тыждню**, *горців* (ІР, 13 – 14/2012, с. 4) – **горнцив**, *серце* (ІР, 12/2006,

с. 2) – **сердце**, *жалосный* (ІР) – **жалостный**, *щасный* (ІР) – **щастный**, в *шіснастім* (ІР) – в **шістнадцятім**, (ІР, 13 – 14/2012, с. 8), *рослинна* výroba (ІР, 3/2005, с. 5) – **ростлинна** výroba, на *серці* (ІР, 2/2005, с. 10) – на **сердці**.

1.6 Заміны гласных фонем

При штудованю даних періодік сьме часто натрафляли на слова, в котрых доходить к замінам гласных **е/і, и/е, и/і, ы/и, і/о, у/о, я/а** (і наспак), напр.: *меджі* (ІР, 3/2005 с. 2) – **міджі**, *кедь* (ІР, 7/2009, с. 2) – **кідь**, *кебы* (ІР, 3/2005, с. 4) – **кібы**, *сельский* (ІР, 13 – 14/2012, с. 7) – **сільскый**, *фіглюєме* (ІР, 13/2010, с. 2) – **фіглюєме**, *шаришского* (ІР, 3/2005, с. 2) – **шарішского**, у *Свиднику* (ІР, 13/2010, с. 10) – у **Свіднику**, *тыждинь* (ІР) – **тыждень**, *природа* (ІР, 17/2010, с. 8) – **природа**, *висить* (ІР, 3/2005, с. 5) – **вісить**, *продовжувала* (ІР) – **продовжовала**, *выношувала* (ІР) – **выношовала**, *українізувати* (ІР) – **українізовати**, *ревіталізувати* (ІР) – **ревіталізовати**, *справувати* (ІР) – **справовати**, *зліпшувати* (ІР) – **зліпшовати**, *похыбувати* (ІР) – **похыбовати**, *презентували* (ІР) – **презентовали**, *подякувати* (ІР) – **подяковати**, *голосували* (ІР) – **голосовали**, *рахували* (ІР) – **раховали**, *інформувати* (ІР) – **інформовати**, *справувати* (ІР, 2/2005, с. 5) – **справовати**, *музычний* (ІР, 3/2005, с. 6) – **музичный**, *шкіл* (ІР, 9/2012, с. 8) – **школ**, *вітати* (ІР, 3/2005, с. 4) – **вітати**, *християнство* (ІР, 2/2005, с. 3) – **христіанство**, *музыка* (ІР, 13 – 14/2012, с. 13) – **музика**, *юліаньскый* (ІР, 23/2009, с. 5) – **юліаньскый**, *грегоріаньскый* (ІР, 23/2009, с. 6) – **грегоріаньскый**, *высиланя* (ІР, 23/2009, с. 8) – **высыланя**, *меншина* (Р, 1 – 2/2005, с. 2) – **меншына**, *кишені* (Р, 1/2008, с. 2) – **кешені**, *міджі* (Р, 3/2007, с. 8) – **міджі**, *ріс'то* (А, 3/2005, с. 16) – **ріс'то**, *меншина* (Р, 1 – 2/2006) – **меншына**, *двері* (А) – **двері**, *нігда* (А, 4/2007, с. 15) – **нігда**, у *Відрані* (А, 3/2010, с. 16) – у **Відрані**, *радист'* (А, 3/2008, с. 6) – **radost'**, *pozir* (А, 3/2008, с. 8) – **pozor**, *оці і ніс* (А, 3/2008, с. 6) – **оці і ніс**, *фаміліярным* (А, 4/2010, с. 16) – **фаміліярным**, *нич* (А, 3/2005, с. 12) – **ніч**, *midži* (А, 3/2008, с. 20) – **midži**, *potribne* (А, 3/2008, с. 20) – **potribne**, *кідь* (А, 4/2010, с. 22) – **кідь**, *svidkami* (А, 2/2009, с. 8) – **svidkami**, *blyslo* (А, 1/2008, с. 29) – **blislo**, *pričiny* (А, 1/2008, с. 14) – **pričiny**.

В дакотрых припадах писателям статей очівісно не є ясне, котрый гласный мають в конкретных припадах вжыти, напр.: *Рім* або *Рим*, *природа* або *природа*, *директорка* або *директорка*? Правопис уведжених, але і інших подібных прикладів высвітляють іновованы правила правопису (Ябур, Плішкова, 2005, с. 26 – 29). Іде о адаптацію перевзятых чужоязычных слов до русиньского языка, причім ся розлишує їх правопис подля того, ці іде о здомашнілы слова, котры ся визначають високов фреквенціов у комунікації (напр.: *електрика, фабрика, директор, Америка, Рим*) або слова лем спорадично вжываны в каждоденній комунікації (напр. *Паріж, Піра, Кітай, ціфра, хімера* і под.). Хыб ся допускають вжывателі языка, котры іновованы правила з розлічных причін не акцентують.

1.7 Алтернації согласных звуков

Як дослідок історічних змін можеме в русиньскых діалектах, а тым і в сучаснім русиньскім языку позоровати найчастішы алтернації согласных (подробніше – Ябур, Плішкова, 2007, с. 18). На основі прочітаних періодік можеме конштатовати, же найчастіше ся порушувала норма в *Артосі*, а то в недотримованю алтернації **к/ц**, напр.: *vojaky* (А, 4/2007, с. 16) – **vojaci**, *učeníky* (А, 3/2008, с. 22) – **učeníci**, *na rički* (А, 3/2008, с. 17) – **na ričči**, *hrišníky* (А, 3/2008, с. 10) – **hrišníci**, *Slovaký* (А, 3/2008, с. 5) – **Slováci**, *svjaščeníky* (А, 1/2009, с. 26) – **svjaščenići**, *časníky* (ІР, 17/2010 с. 10) –

učastníci, načalníky (A, 4/2010, с. 14) – **načalníci**, virníky (A, 4/2010, с. 4) – **virníci**, na fotki (A, 3/2006, с. 9) – на **fotc'i**, tamki (A, 1/2006, с. 4) – **mamc'i**, ku tyčki (A, 1/2008, с. 7) – ku **tyčc'i**, nastupníky (A, 3/2010, с. 14) – **nastupníci**, snivaky (IP, 15/2012, с. 9) – **співаци**, v kníhi (A, 1/2006, с. 14) – в **kníz'i**, na dorohi (A, 3/2006, с. 22) – на **doroz'i**.

1.8 Правопис географічних назв

Як твердить Александер Зозуляк, «єдним з визначних проблемів нормативного русинського языка в Словакиї є писання властных назв, главно мен, призви́ск і географічних назв» (Зозуляк, 2007, с. 127). При аналізах періодик сьме ся зосередили головнo на ненормативне вживання географічних назв, на котры сьме найчастіше натрафляли. Ішло переважно о несправне вживання гласных і согласных фонем головнo в назвах міст, напр.: Камієнка (IP, 13/2010, с. 2) – **Камюнка**, Лібуша (IP, 15/2012, с. 11) – **Любіша**, Свидник (IP, 3/2005, с. 2) – **Свідник**, Бардйов (P, 3/2007, с. 8) – **Бардеєв**, у Видрані (A, 3/2010, с. 16) – у **Відрані**, Кошыці (P, 1 – 2/2005, с. 9) – **Кошіці**, Братислава (IP, 23/2010, с. 2) – **Братіслава**, з Рожковець (IP, 10 – 11/2012, с. 3) – з **Рошковець**, Новоседлиця – **Нова Седліця**, Ізраїл (A, 3/2006, с. 8) – **Ізраїль**, Таліаньско (IP, 3/2005, с. 5) – **Таліаньско**.

1.9 Проблеми транслітерації

Як уж було высше спомануте, кварталник *Артос* публікує свої статті в кодифікованій нормі русинського языка – в обидвох графічних системах з перевагов латиніки. З той причіны ёго шпеціфічним проблемом, окрем іншого, є транслітерація русинської азбуки до латинської графічної системи. При гляданю прикладів в періодіку *Артос*, котры ся одхыляють од платных орфографічних норм русинського літературного языка, сьме ся заміряли і на перепис русинської азбуки до латиніки, головнo на перепис слов з **мягким знаком (ь)**, на перепис слов з буквами **і, и, ы**, і на слова, в котрых находиме споїня **і + гласный**. В *Артосі* редакторы на місці мягкого знаку (ь) при переписованю слов вживають апостроф (') або словацький „mäkčey“ (ˇ), напр.: царь – *car'*, хлопец – *chlopec'*, грекокатолицький – *grekokatolic'kyj*, церьков – *cer'kov*, сьме – *s'te*, наміринь – *namiriň* і т. д. Натрапили сьме лем на пару припадів, коли при переписованю слов з азбуки до латиніки редакторы не зазначили на писмі мягкость, напр.: магістерських – *magisterskych* (A, 3/2008, с. 23) – **magister'skych**, цінтерь – *cinter* (A, 3/2008, с. 11) – **cinter'**, хтось – *chtos* (A, 3/2010, с. 17) – **chtsos'**.

Редакторы періодіка дотримують приятый принцип перепису слов з гласныма **і, и, ы**. При транслітерації ся азбучне **і** (з точков) переписує як латинське **i** (з точков), напр.: місто – *misto*, чоловік – *čolovik*, світ – *svit*, собі – *sobi* і т. д.

Намагають ся тыж дотримувати і перепис азбучного **и**, котре до латиніки переписують як **i** (і з дашком), напр.: писмо – *pismo*, музика – *muzika*, велика – *velika*, зробити – *zrobít*, дотримувати – *dotrímovati*, просить – *prosít*, видно – *vídno* і т. д. Ту видно розділ в правилах транслітерації в порівнянню з першыма правилами русинського правопису з року 1994, де **и** ся переписувало, як латинський „upsilon“ (у), напр.: любити – *lubyty*, коник – *konyk*, реалізовати – *realizovaty*, Русин – *Rusyn* і т. д.

Гласна фонема /ы/ ся з азбуки до латиніки подля новых правил переписує як латинський „upsilon“ (у), напр.: живот – *žyvot*, вшиткы – *všytky*, войны – *vojny*, наглядды – *nahlady*, вигнанство – *vuhnanstvo*, язык – *jazyk*, апостолы – *apostoly*, восьмый – *vos'myj*, было – *bylo* і т. д. І ту є розділ в порівнянню з першыма правилами, подля котрых ся дана фонема пере-

писувала як **Ÿ** („upsilon“ з рисков на верьху).

Найважнішым проблемом при транслітерації є але переписованя йотованых букв **я, ю, є, ї, ё**, котры значать або споїня **й + а, у, е, і, о**, або споїня **ь + а, у, е, і, о**. Зато до латиніки ся не переписують єднако, а з тым очівісно редакція має проблеми. Наприклад, в словах *ся, звіря, отця, улиця, волося, царёва, вірю, сердцю, сердцём* і т. д., йотованы графемы мають палаталну функцію, зато бы ся до латиніки мали переписувати не як споїня **і + вокал**, але як споїня '**(мягкий знак) + вокал**, т. є. не *sja*, але *s'a*, не *virju*, але *vir'u*, не *serdcjom*, але *serdc'om*, не *ulicja*, але *ulic'a*.

Подля правил з року 2005 ся споїня **і + гласный** пише в слідуєчих позиціях:

- на зачатку слова, напр.: *jeden, joho, jama, jubilant, jistí* і т. д.
- по гласных, напр.: *majetok, mojov, stojatí, bojovatí, tajití* і т. д.
- по твердых согласных, головнo по б, п, м, в, напр.: *bje, vjazatí, pju, objidnatí*... по розділюєчих знаках ь, ь, напр.: *zъednotumti ся – zjednotítí s'a, зъёйкнути – zjojknutí, зъявити ся – zjavítí s'a, адъютант – adjutant, одъѣсти – odjístí* і т. д. (Ябур, Плішкова, 2005, с. 42).

Йотованы буквы, котры пишемо по парных по твердости і мягкости согласных т, д, н, л, с, з, р, ц, дз – служать на означіння їх мягкости, напр.: *хліб, сіно, царёва, літо, стіна, ся, гріх, волося* і т. д. В таких позиціях даны слова переписуємо так: *chl'ib, s'ino, car'ova, l'ito, st'ina, s'a, hr'ich, volos'a* і т. д.

На сторінках *Артоса* сьме ся часто стрічали з неправилным переписованєм гласных фонем **/і, и, ы/**, і з переписованєм слов, котры обсягвали споїня **і + гласный**, з азбуки до латиніки. Наприклад, слово *mídzі* (A, 3/2008, с. 20) мать быти правильно переписане як **midži**, *pis'ma* (A, 3/2005, с. 16) – **pisma**, *svídkamí* (A, 2/2009, с. 8) – **svidkamí**, *pered obrazom Bohorodíci* (A, 1/2009, с. 4) – *pered obrazom Bohorodic'í*, *stračeny osl'ici* (A, 1/2009, с. 20) – *stračeny oslic'í*, *Chrístos* (A, 4/2007, с. 12) – **Christos**, *za štíri* (A, 4/2010, с. 8) – *за štíri*, *staviti* (A, 3/2010, с. 4) – **stavítí**, *vypovnit'* (A, 1/2008, с. 10) – **vypovnit'**, *misočka* (A, 3/2005, с. 26) – **misočka**, *místo* (A, 3/2005, с. 28) – **misto**, *v Košycjach* (A, 4/2012, с. 7) – *v Košic'jach*, *sobí* (A, 4/2010, с. 23) – **sobi**, *příčina* (A, 4/2010, с. 20) – **pričina**. Найвеце хыб сьме нашли при переписованю слов з йотованыма буквами, котры мали палаталну функцію, напр.: *рідко* – *ridko*, правильно мать быти переписане як **r'idko** (A, 4/2007, с. 13), *нігда* – *nígda* (A, 4/2007, с. 15) – **n'igda**, *двері* – *dveri* (A, 4/2007, с. 17) – **dver'i**, в сердці – *v serdci* (A, 4/2007, с. 27) – *v serdc'i*, календарі – *kalendarí* (A, 3/2010, с. 10) – **kalendar'i**, царя – *carja* (A, 3/2010, с. 21) – **car'a**, школярів – *školariv* (A, 4/2010, с. 19) – **školar'iv**, цінтерь – *cinter* (A, 3/2008, с. 11) – **cinter'**, у покорі – *u pokorí* (A, 3/2008, с. 17) – **u pokor'i**, стріха – *strícha* (A, 3/2008, с. 20) – **str'icha**, пастырі – *pastyri* (A, 1/2009, с. 5) – **pastyr'i**, вирішила – *vyrišila* (A, 1/2009, с. 14) – **vyr'išila**, орішки – *orišky* (A, 1/2009, с. 29) – **or'išky**, по дорозі – *po dorozí* (A, 4/2010, с. 6) – **po doroz'i**, в книзі – *v knízi* (A, 4/2010, с. 10) – **v kníz'i**, в руці – *v ruci* (A, 4/2010, с. 15) – **v ruc'i**, о таборі – *o taborí* (A, 4/2010, с. 26) – **o tabor'i**, на горі – *na horí* (A, 3/2005, с. 12) – **na hor'i**, гріх – *hrich* (A, 3/2005, с. 24) – **hr'ich**, в грі – *v hri* (A, 3/2008, с. 6) – **v hr'i**, мудерці – *muderci* (A, 3/2008, с. 8) – **muderc'i**, пінязі – *piňazi* (A, 3/2008, с. 12) – **piňaz'i**, одрізане – *odrizane* (A, 3/2008, с. 12) – **odr'izane**, в покорі – *v pokorí* (A, 3/2008, с. 17) – **v pokor'i**, в часі – *v časi* (A, 3/2008, с. 20) – **v čas'i**, пастырі – *pastyri* (A, 1/2009, с. 5) – **pastyr'i**, у вірі – *u virí* (A, 1/2009, с. 9) – **u vir'i**, стріча – *striča* (A, 2/2009, с. 7) – **str'iča**, бісїда – *bisida* (A, 3/2006, с. 4) – **bis'ida**, в образі – *v obrazi* (A, 3/2010, с. 20) – **v obraz'i**, в Празі – *v Prazi* (A, 3/2010, с. 6) – **v Praz'i**, обряд – *obriad* (A, 2/2008, с. 4) – **obr'ad**, сотворїня – *sotvoriňa* (A, 2/2008, с. 5) – **sotvor'in'a**, на лавці – *na lavci* (A, 4/2007,

с. 8) – **na lavc'i**, владарі – *vladari* (А, 2/2009, с. 11) – **vladar'i**.
(Вибране з дипломової роботи з вище зведеного
назвов. Закінчення в даліш чіслі.)

Література:

- Зозуляк А. 2007. Акцептація нормативності в русинській публіцистиці в Словачії. In: Plišková, A., ed. *Jazyková kultúra a jazyková norma v rusínskom jazyku/Языкова культура і языкова норма в русиньскім языку*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav regionálnych a národnostných štúdií, 2007. ISBN 978-80-8068-710-6, с. 122-132.
- Jabur, V. 1996. K niektorým otázkam charakteristiky noriem rusínskeho jazyka na Slovensku. In: Magocsi, P. R., ed. *A new Slavic Language is born. The Rusyn Literary Language of Slovakia/Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York: Distributed by Columbia University Press, 1996. ISBN 0-88033-331-6, s. 43-53.
- Копорова, К. 2010. Русинська языкова норма на прикладах з періодичної преси і красной літератури. In: Плішкова, А., ed. *Русинський списовный язык на Словенську 1995 – 2010 і сучасна русинська література*. Пряшів: Пряшівська універзіта в Пряшові – Інститут русинського языка і культури, 2010. ISBN 978-80-555-0297-7, с. 4-22.
- Крайняк, Ф. 2008. Русинський язык у конфесійних текстах. In Плішкова, А., ed. *Русинський язык меджі двома конгресами*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів – Інститут русинського языка і культури Пряшівської універзіти в Пряшові, 2008. ISBN 978-80-8068-896-7. с. 122-126.
- Plišková, A. 2007. *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2007. 116 s. ISBN 978-80-8045-502-6.
- Plišková, A., zost. 2007. *Jazyková kultúra a jazyková norma v rusínskom jazyku/Языкова культура і языкова норма в русиньскім языку*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav regionálnych a národnostných štúdií, 2007. 176 s. ISBN 978-80-8068-710-6.
- Plišková, A., ed. 2008. *Rusínska kultúra a školstvo po roku 1989*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2008. 264 s. ISBN 978-80-8068-867-7.
- Плішкова, А., ed. 2008. *Русинський язык меджі двома конгресами*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів – Інститут русинського языка і культури Пряшівської універзіти в Пряшові, 2008. 239 с. ISBN 978-80-8068-896-7.
- Панько, Ю., Ябур, В. 1994. *Правила русинського правопису*. Пряшів: Русинська оброда, 1994. 128 с. ISBN 80-88769-09-04.
- Ябур, В., Плішкова, А. 2005. *Русинський язык в зеркалі новых*

правил про основны і середні школы з навчанєм русинського языка. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2005. 128 с. ISBN 80-88769-61-2.

Ябур, В., Плішкова, А. 2004. *Пряшівська Русь*. In *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русинський язык*. Redaktor naukowy P. R. Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004. ISBN 83-86881-38-0, с. 147-209.

Ябур, В. 2008. Орфографічні проблеми і корекції в русиньскім языку в Словачії. In: Плішкова, А., ed. *Русинський язык меджі двома конгресами*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів – Інститут русинського языка і культури Пряшівської універзіти в Пряшові, 2008. ISBN 978-80-8068-896-7, с. 57-62.

Ябур, В., Плішкова, А., Копорова К. 2007. *Русинська лексика на основі змін у правилах русинського языка*. Пряшів: Русин і народны новинки, 2007. 348 с. ISBN 80-88769-69-9.

Список хоснованых періодік

ARTOS: Časopis Obščestva sv. Joana Krestiteľa (Чабины: Общество св. Йоана Крестителя)

ARTOS, I, 3, 2005; ARTOS, II, 1, 2006; ARTOS, II, 3, 2006; ARTOS, III, 3, 2007; ARTOS, III, 4, 2007; ARTOS, IV, 1, 2008; ARTOS, IV, 2, 2008; ARTOS, IV, 3, 2008; ARTOS, IV, 4, 2008; ARTOS, V, 1, 2009; ARTOS, V, 2, 2009; ARTOS, VI, 3, 2010; ARTOS, VI, 4, 2010; ARTOS, VIII, 4, 2012; ARTOS, IX, 1, 2013

РУСИН: Культурно-христіанський часопис (Пряшів: Русин і Народны новинки)

РУСИН, XV, 1 – 2, 2005; РУСИН, XV, 4, 2005; РУСИН, XV, 5, 2005; РУСИН, XVI, 1 – 2, 2006; РУСИН, XVI, 3 – 4, 2006; РУСИН, XVII, 3, 2007; РУСИН, XVII, 5, 2007; РУСИН, XVIII, 1, 2008; РУСИН, XVIII, 5/2008; РУСИН, XIX, 3/2009; РУСИН, XIX, 6/2009; РУСИН, XXI, 5 – 6/2011; РУСИН, XXII, 2/2012; РУСИН, XXII, 3/2012; РУСИН, XXII, 4/2012

InfoРУСИН: Інформачный двотыжденник Русинів Словенська (Пряшів: Русинська оброда)

InfoРУСИН, II, 2, februar 2005; InfoРУСИН, II, 3, marec 2005; InfoРУСИН, II, 10, október 2005; InfoРУСИН, III, 1 – 2, január 2006; InfoРУСИН, III, 12, december 2006; InfoРУСИН, V, 1-2, január/februar 2008; InfoРУСИН, VI, 5, marec 2009; InfoРУСИН, VI, 7, apríl 2009; InfoРУСИН, VI, 23, december 2009; InfoРУСИН, VII, 13, júl 2010; InfoРУСИН, VII, 15 – 16, august/september 2010; InfoРУСИН, VII, 17, september 2010; InfoРУСИН, VII, 23, november 2010; InfoРУСИН, IX, 9, máj 2012; InfoРУСИН, IX, 13 – 14, august 2012

Святочне отворіня

Studium Carpato-Ruthenorum 2014 ...

... п'ятого річника едукачного проекту міжнародной літній школи русинського языка і культури, главным організатором котрого є Інститут русинського языка і культури Пряшівської універзіти в Пряшові, ся одбыло в Пензіоні Атріум у Пряшові 16. юна 2014. Програма святочного вечора вла модераторка Ярослава Сисакова з Театру А. Духновича в Пряшові, котрый у вступнім слові наперед сердечно привітав вшыткых учасників – учителів, студентів, позваних гостів, організаторів.

Як зо самой назвы проекту видно, русинський язык і русинська культура суть главными областями, на які є тот едукачный проект од самого зачатку заміряний. Зато по

вступных словах, презентуючіх русинський язык, модераторка дала простор найросшыренішому жанру русинської культури – народній співанці і музиці, конкретно єдиній із найуспішніших інтерпреток русинської народной співанки на Словачії **Анні Сервіцькій** і музикантам **Івані Сливковій** і **Янови Янічкови**.

В даліш слові модераторка підкреслила, же цілєм нас вшыткых є, жебы домашні і заграничні гості, з яких часть пришла до Пряшова аж споза океану, ся в Пряшові чули добрі і любили ся до нас вертати. А самособов організаторам проекту залежить на тім, жебы тов мотивацій ся про студентів стала якраз Міжнародна літня школа

русиньского языка і культуры на Пряшівській університі. Наконець, фактом є, же Пряшівска універзіта є єдинов універзітов на світі, котра каждорічно од року 2010 отворять браны літнєй школы русиньского языка і культуры про каждого, кого інтересує русиньскый язык, історія, література, культура і етнографія карпатських Русинів. Вдяка тому до Пряшова каждорічно приходять люде – молодшы і старшы – нелем зо Словакії, але тыж з многих країн світа. Суть то люде, котры або мають русиньске коріння – переважно зо Сполучених штатів Америки, Словакії і України, або котрых к тому веде їх професіональний інтерес – іде о докторандів з універзіт в Чеській републіці, Словацькій републіці, Німецьку, Австрії, Швейцарії, Сполучених штатах Америки. Кідь порахуєме дотеперішніх абсолвентів літнєй школы, то нам выйде красне цісло: **цертіфікат о абсолвованю *Studium Carpato-Ruthenorum* дотеперь zdobyло 86 участников, з того 58 заграничных і 28 домашних. А того року к ним прибуде далшых 20 участников – 8 заграничных і 12 домашних.** Также про Пряшівску універзіту є то позітивна пропаганція, кідь за штудіом русиньского языка і культуры до Пряшова каждый рік приходять тільки студентів. Є то наісто і вдяка тому, же веджіня універзіты ся снажить робити вшытко про утримованя і выліпшованя як кредіту універзіты, так зарівно про підвышованя кредіту літнєй школы і про розвой карпаторусиністики, котра є єдным зо шпєціфік Пряшівской універзіты. Якраз о тім у вступнім прослові повів ректор ПУ **проф. РНДр. Рене Матловіч, ПгД.,** який высоко оцінив роботу і проекты Інштитуту русиньского языка і культуы од часу єго взнику в році 2008.

За главного організатора проекту на отворіню літнєй школы выступила директорка ІРЯК ПУ **доц. ПгДр.**

Анна Плїшкова, ПгД., котра, окрем іншого, повіла, же організачный і реалізачный колектів літнєй школы русиньского языка і культуры має од зачатку міджінародный характер. Ёго членами суть люде розлічных народностей – русиньской, словацькой, мадярьской, америцькой, які суть обчанами розлічных штатів – Словакії, України, Канады, Сполучених штатів Америки. Вшыткы ся але снажать цілый рік од скінчіня єдної літнєй школы до зачатку далшой ефектівно сполупрацювати і зробити максимум, жебы каждый новий річник проекту був ліпшыи як минулый і жебы ословив якнайвєце студентів – домашніх і заграничных.

Потїшыло нас, же на отворіню были і двоє америцькы координаторы і членове міджінародного приправного wyboru літнєй школы – **проф. Др. Патріція Крафчік** зо США і **проф. Др. Павел Роберт Магочій** з Канады, котрый высоко оцінив дотеперішню організаторську і научно-педагогічну роботу малой группы робітників ІРЯК ПУ і їх ефектівну кооперацію з далшыма членами приправного wyboru проекту – домашніма і заграничныма.

Так як зачала офіціална часть святочного вечора співанками і музиком, так і скінчіла прекрасным выступлїнем нелем А. Сервіцькой і двох молодых співачок **Михаэлы Гребіковой** з Великого Липника і **Домінікы Прочковой** з Кошіць, яка зарівно є студентков русиньского языка і література на ПУ.

Святочный вечер, як все, продовжовав рецепціов і взаємным спознаванєм тогорічных участников проекту. Мож повісти, же отворіня тогорічної літнєй школы было приемным вступом до тройтыжднєвого богатого і пестрого програму *Studium Carpato-Ruthenorum 2014*, який буде закінчений святочным вечером сполученим з передаванєм цертіфікатів 4. юла 2014.

А. З.

Прияли святу євхарістію з рук митрополиты

17. і 18. май 2014 ся надовго запам'ятають 27 православным школярям сниньских основных школ, котры по скінчіню релігійного навчання першыи раз были на святій сповіді у о. Ігора Кереканіча в храмі Нанебовзятя Ісуса Хріста і наслідно прияли першу святу євхарістію з рук архієпіскопа пряшівского і митрополиты Православной церкви чеських земель і на Словакії, владыкы Ростислава.

18. мая 2014 мали сьме можность взяти участь на цілій Святій літургії в перепоვნенім храмі в сниньській части „На Брегах“, де жыє много выселених Русинів із стариньской долины. Были сьме на вшытких обрядах сполучених з приятєм першой святой євхарістії і мусиме конштатовати, же ціла подія была добрі приправлена і мала незабытний, святочный характер. Подобно як і слова о. Ігора Кереканіча і владыкы Ростислава, котры, віриме, же ся врыли глубоко до сердець малых і dorosлых. Главно слова о. І. Кереканіча мі найвєце зарезоновали, же є смутне, кідь переважна часть дітей і молодежи не жыє

актівным духовным жывом, але же ся з нима стрічають лем на першій святій євхарістії, а пак аж на сповіді перед вінчанєм. Підкреслив главно родічам, же приятєм святой євхарістії ся не кінчить, але зачинать активный духовный, жыво́т у вірі в Ісуса Хріста і дотримованю вшытких божых заповідей.

Вшыткы притомны з церкви по Святій літургії одходили наповненны в душі божов любовю і, вірю, же врыли ся їм до сердець і слова владыкы Ростислава о любові к Богу, як і проповідь домашнєго отця духовного І. Кереканіча. Хотїло бы ся вірити, же на наслідных гостинах по святочній події окремы родины взяли собі за задачу вести своїх потомків к вірі в Ісуса Хріста і к своїм ближнім. Любов к Богу бы ся мала переливати з любовю міджі людми, мала бы мотивовати хотїня помочі єден другому, а то без чеканя даякой вдякы за то. Любити Бога і чоловіка – то бы мало быти каждоденным хлібом насущным нашого жыво́та. А то є і одказом про школярів, які в тот день выкочили на свою нову хрістіанську путь.

А. З., фоткы автора



• Приємно було чути, кідь снинський парох о. Ігор Кереканіч красним русинським язиком пригварив ся главно малым учасникам святой євхаристії.



• Архієпископ прашівський і митрополита Православної церкви чеських земель і Словакії владыка Ростислав міджі школярами, котры 18. мая 2014 до Церкви Нанебовзятя Ісуса Хріста в Снині пришли прияти першу святу євхаристію.



• Учасники Studium Sarpatio-Ruthenorum 2014, котры взяли участь на святочнім отворіню 5- річника проєкту: (судять зліва): учітелі МІр. В. Падяк, к. н., проф. Др. П. Крафчик, ректор ПУ проф. РНДр. Р. Матлювіч, Пад., директорка ІРЯК ПУ доц. Падр. А. Пайшкова, Пад., проф. Др. П. Р. Маточій, Падр. К. Копорова, Пад., проф. Падр. М. Мушинка, др. н., і студенти (стоять зліва): Г. Сідей, Я. Костюк, членка припревного вибору МІр. Т. Верешова, Пад., Я. Семен, М. Падяк, Я. Ріганова, Н. Шкварова, К. Петрусова, М. Бречкова, С. Тімко, І. Ріетті, М. Корчак.